

สุรา นารี

กึ่งการจัดการตนเอง
ของชุมชนในจังหวัดพะเยา

วิเศษ สุจินพรวิกรม
สหัทธยา วิเศษ

สุรา นารี

กับการจัดการตนเอง
ของชุมชนในจังหวัดพะเยา

สุรา นารี

กับการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดพะเยา

พิมพ์ครั้งแรก

กุมภาพันธ์ 2559

ผู้เขียน

วิเศษ สุจินทรัพย์ และ สหทัยา วิเศษ

บรรณาธิการบริหาร ดร.นพพล วิทย์วรพงศ์

กองบรรณาธิการ กมลนันท์ มีถาวร

สมทิพ วัฒนพงษ์วานิช

วิศรุต ภูใหม่ทอง

ศิริพร ยอดกมลศาสตร์

รูปเล่ม

R2

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์เดือนตุลา

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา

โทรศัพท์/โทรสาร 02 218 6299

สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.cas.or.th>

คุยกับ ศวส.

หนังสือเรื่อง "สุรา นารี กับการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดพะเยา" เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการ "การวิจัยสุราภาคเหนือตอนบน: การควบคุมของท้องถิ่นในมุมมองสตรีนิยม" ซึ่งดำเนินการโดย ดร. ไพบุลย์ เสงสุวรรณ และคณะ ภาควิชาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

หนังสือเล่มนี้นำเสนอบทบาทของผู้หญิง "เครือข่ายแม่หญิงพะเยา" ในการจัดการปัญหาสุราในชุมชน บ้านด้าม่อน ตำบลบ้านด้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งมีนักดื่มหญิงเป็นจำนวนมาก และมีโรงกลั่นสุราพื้นบ้านตั้งอยู่ นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอสถานการณ์การดื่ม ลักษณะการดื่ม การผลิต และการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่อธิบายความหมายและบทบาทของสุรา ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างสุรากับผู้หญิงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจถึงสภาพแวดล้อม เงื่อนไข และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนบ้านด้าม่อน

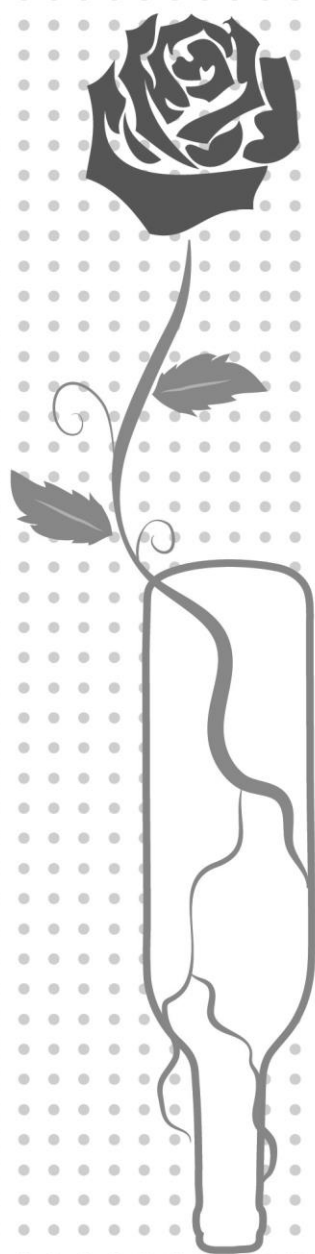
ทั้งนี้ หนังสือเล่มนี้มีการสรุปข้อค้นพบ และให้ข้อเสนอแนะที่อาจเป็นแนวทางในการจัดการปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้กับชุมชนอื่นต่อไป

ดร. นพพล วิทย์วรพงศ์

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา

สารบัญ

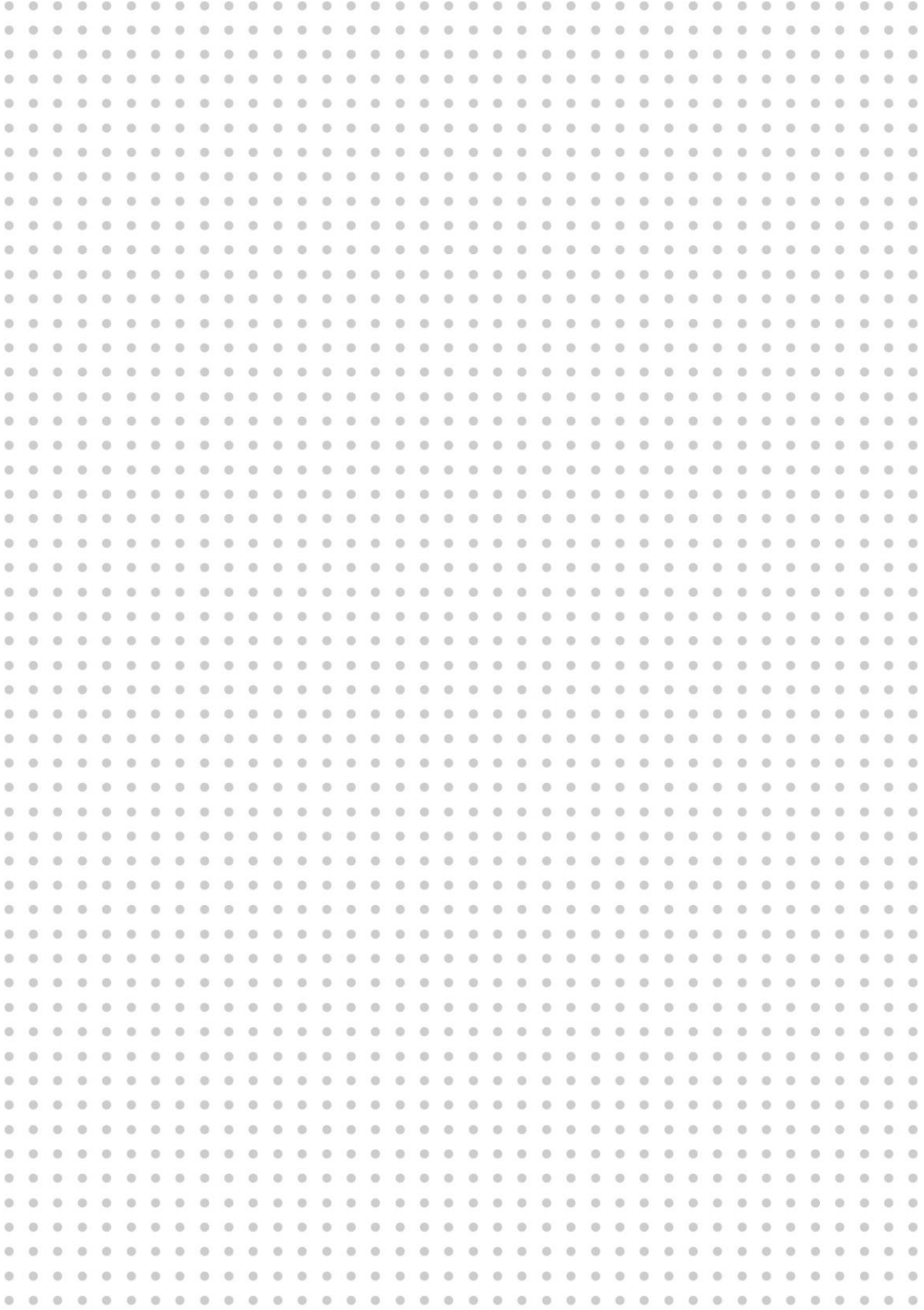
	หน้า
 เกริ่นนำ	9
 วิวัฒนาการของการตี๋มเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ ในชุมชนตำ่อน	11
 สถานการณ์การตี๋มเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ในปัจจุบัน	15
 การผลิตและจำหน่ายเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ในชุมชน	19
 สุรา นารี และการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	23
 การควบคุมการบริโภคเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์และ บทบาทของผู้หญิงในชุมชน	33
 เงื่อนไข/ปัจจัยที่มีผลต่อการควบคุม เครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ในชุมชน	69
 สรุป	73
 ข้อเสนอแนะ	75
 บรรณานุกรม	79

สุธา ธานี

กับการจัดการตนเอง
ของชุมชนในจังหวัดพะเยา

เกริ่นนำ

ที่ผ่านมา นโยบายแก้ไขปัญหามาจากการตีเครื่องตีแอลกอฮอล์ ในสังคมไทยยังรวมศูนย์ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับการออกมาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้ โดยละเลยการมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบายต่างๆ ยังขาดเอกภาพและขาดประสิทธิภาพในการจัดการแก้ไขปัญหา ไม่ทันกับสถานการณ์เครื่องตีแอลกอฮอล์ที่ซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ภายใต้อาณัติเช่นนี้จึงมีความจำเป็นต้องกระจายอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชน เพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาเครื่องตีแอลกอฮอล์โดยตรง

ในการศึกษาเรื่อง "สุรา นารี กับการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดพะเยา" ใช้แนวคิดปฏิบัติการ/โต้ตอบของผู้หญิง ซึ่งการปฏิบัติการของผู้หญิงจะใช้ความรู้และประสบการณ์ตรงที่ผู้หญิงไปมีปฏิสัมพันธ์สังคมที่เกี่ยวข้องกับความหมายสุราในช่วงเวลาต่างๆ ผ่านแนวคิดเรื่องเล่าของผู้หญิง และใช้แนวทางการจัดการตนเองผ่านเทคนิคทางการปกครอง ครอบคลุมถึงสำนึก จิตใจ โดยทำการวิจัยร่วมกับเครือข่ายแม่หญิงพะเยา ซึ่งเครือข่ายมีประสบการณ์ เป็นเจ้าของประเด็นปัญหา ทำให้

ได้ข้อมูลเชิงลึก พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ หมู่ 6 และหมู่ 12 บ้านด้าม่อน ตำบลบ้านด้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีนักดื่มหญิงจำนวนมาก (ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของประชากรในชุมชน) และมีโรงกลั่นสุราพื้นบ้าน

วิวัฒนาการของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในชุมชนตำบ่อน

สมัยก่อน ในชุมชนมีการดื่มสุราเฉพาะช่วงที่มีงานประเพณีที่สำคัญเท่านั้น เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานฉลองต่างๆ และงานประเพณีของวัด (งานปอยหลวง) ส่วนในการทำไร่นา ชาวบ้านจะเลี้ยงสุราหลังจากเสร็จสิ้นฤดูการเก็บเกี่ยว ในวันสุดท้ายหลังจากตีข้าวแล้วเสร็จ เจ้าของนาจะนำข้าวมาไว้ในยุ้งฉาง จะมีพิธีทำขวัญข้าว ทำอาหารนำสุราดื่มกลับมาเลี้ยงเครือญาติและเพื่อนบ้านที่มาช่วยเอามือเอาแรงในการทำนา เพื่อเป็นการตอบแทนและขอบคุณที่ได้ช่วยเหลือกันในการทำนา

เมื่อเข้าสู่ยุคทันสมัย รัฐเข้ามาควบคุมสุราร่วมๆ กับการเข้ามาของธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งมีชนิด/ประเภทเครื่องดื่มที่หลากหลายมากขึ้นและมีราคาไม่แพงมาก เกิดร้านขายเหล้าในชุมชน ส่งผลให้การดื่มสุราเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ดื่มในงานประเพณีหรือหลังจากการเก็บเกี่ยว มาสู่การดื่มในทุกกิจกรรม และดื่มหลังจากเสร็จจากงานนาเป็นประจำทุกวัน โดยเจ้าของนาจะทำอาหารและนำสุรามาเลี้ยง บางคนจะดื่มเพียงเล็กน้อย ส่วนบางคนที่ชอบดื่มก็จะดื่มกันต่อจนมีดเคี้ยว ไม่ได้สนใจคนในครอบครัวที่รออยู่ที่บ้าน เมื่อมีงานประเพณี งานรื่นเริง หรืองาน

ศพ ทางเจ้าภาพจะจัดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยเฉพาะสุราดื่มกลั่น ให้แก่แขกที่มาร่วมงาน และจะจัดโต๊ะพิเศษให้กับแขกที่เป็นผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่รัฐ มีอาหารอย่างดีและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทเบียร์และสุราสีมาต้อนรับ

การดื่มสุราของคนในชุมชนได้ก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา เช่น การทะเลาะเบาะแว้ง ความเครียดจากลูกหลานออกไปเที่ยวนอกบ้านและมั่วสุมกับเพื่อนๆ เป็นต้น การออกจากโรงเรียนกลางคันของวัยรุ่นส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาการดื่มสุรา วัยรุ่นเลียนแบบพฤติกรรมของคนในครอบครัวที่ดื่มสุราให้เห็น รวมทั้งความต้องการได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ จึงดื่มตามกัน ถ้าไม่ดื่มก็ไม่สามารถเข้ากลุ่มกับเพื่อนได้ ส่วนเด็กผู้หญิงก็ไปกับเพื่อนชายและดื่มตามกัน ก่อให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร และเป็นภาระของครอบครัวตามมา

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ประมาณปี พ.ศ. 2553 ผู้นำในท้องถิ่นที่เป็นพระสงฆ์ สมาชิกสภาเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อสม. ได้ปรึกษารื้อกัน และริเริ่มทำกิจกรรมรณรงค์การงดเหล้าในงานศพเป็นลำดับแรก มีการจัดประชุมทำความเข้าใจกับผู้นำและประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน มีการนำไปปลิวเกี่ยวกับโทษภัยของสุราไปแจกตามหมู่บ้าน ทำป้ายงดเลี้ยงสุราในงานศพ โดยมีผู้นำท้องถิ่นในตำบลบ้านต้า โดยเฉพาะกำนันตำบลบ้านต้าปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง ได้รับการสนับสนุนจากทางอำเภอและเทศบาลตำบลบ้านต้า รวมทั้งได้รับงบประมาณบางส่วนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ทำให้การ

ดื่มสุราในงานเลี้ยง งานสังสรรค์ต่างๆ และงานศพลดลง เหลือเพียง
ชาวบ้านที่ดื่มสุราเพียงไม่กี่คนเท่านั้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่มัก
ดื่มเป็นประจำอยู่แล้วเช่น ชาวบ้านที่เป็นกรรมกรรับจ้าง คนที่ทำงานใน
ไร่นา และคนกลุ่มอื่นที่ดื่มเหล้าเป็นประจำ

สถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในปัจจุบัน

หมู่บ้านด้าม่อนพัฒนาจากชุมชนชนบทมาเป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบท อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก อีกทั้งสภาพที่ตั้งของหมู่บ้านก็ติดกับหมู่บ้านอื่นในตำบลบ้านด้าที่ยาวไปตามถนน เป็นทางผ่านของหมู่บ้านอื่นๆ เปิดโอกาสให้สามารถเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ง่าย ในช่วงเย็นหลังเลิกงาน กลุ่มผู้ที่ทำงานในเมืองโดยเฉพาะผู้ชายมักจะแวะซื้อเบียร์จากร้านค้าริมทางก่อนเข้าบ้าน ส่วนกลุ่มชาวบ้านและคนที่มารับจ้างในไร่นาจึงจะซื้อสุรากลั่นพื้นบ้านเพราะมีราคาถูกและมีปริมาณมากกว่ามาดื่มหลังจากเสร็จงานในไร่นาจึงของตนเอง รวมทั้งเจ้าของนาจึงมักจะซื้อสุรามาเลี้ยงหลังจากเสร็จงานในแต่ละวัน

การเปลี่ยนวิถีการทำเกษตรในชุมชน จากในอดีตที่มีการทำนา โดยการเอามือ (ลงแขก) ช่วยเหลือกันในกลุ่มเครือญาติและคนในชุมชน รวมทั้งการจ้างเหมาในรายที่มีที่นาหรือเช่านาจำนวนมาก ซึ่งหลังจากเสร็จสิ้นการทำนาในแต่ละวันแล้ว ชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพจะทำอาหารและนำสุรามาเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน ประเภทของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่นำมาเลี้ยงคือสุรากลั่นพื้นบ้าน หลังจากที่เทคโนโลยีเข้ามาแทนที่แรงงาน

ของคนในชุมชน โดยเฉพาะในช่วงการเก็บเกี่ยวที่ใช้รถเกี่ยวข้าวที่มีความสะดวกรวดเร็วและมีต้นทุนค่าเก็บเกี่ยวถูกกว่าประมาณไร่ละ 700 บาท ในขณะที่การจ้างเหมามีค่าใช้จ่ายไร่ละ 1,500 บาท อีกทั้งยังต้องสิ้นเปลืองเงินค่าอาหารและสุราอีกด้วย การใช้เทคโนโลยีทำให้การเอามือลงแขกและการจ้างเหมากำหนดลดลง ส่งผลให้เจ้าของนาไม่ต้องทำอาหารและซื้อสุรามาเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลงไปด้วย

ความนิยมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนต่ำม่อนขึ้นอยู่กับเพศและวิถีการทำงาน โดยเพศชายจะดื่มมากกว่าเพศหญิง และคนทำงานในเมืองจะนิยมดื่มเบียร์มากกว่าสุรากลั่นพื้นบ้าน ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มคนทำงานในไร่

ทั้งนี้ในด้านการดื่มสุราของผู้หญิงในชุมชนบ้านต่ำม่อน ในอดีตผู้หญิงจะดื่มสุราเช่นเดียวกับผู้ชาย โดยจะดื่มเฉพาะช่วงที่มีงานเทศกาลเท่านั้น เช่น เทศกาลสงกรานต์ซึ่งเป็นช่วงหยุดพักผ่อนของชาวบ้าน จะมีการทำสาโท (น้ำข้าว) และดื่มสุราที่ดื่มเองภายในชุมชน ต่อมาเมื่อมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นสุราขาว สุราสี เบียร์ ซึ่งมีให้เลือกหลายยี่ห้อ มีจำหน่ายทั่วไปสามารถหาซื้อได้ง่าย ประชาชนทุกเพศทุกวัยจึงเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้สะดวก ผนวกกับมีการจัดงานเลี้ยงต่างๆ มากขึ้น ส่งผลให้ผู้หญิง โดยเฉพาะผู้นำสตรี เข้าสู่วงจรของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยเฉพาะเบียร์

อย่างไรก็ตาม การจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในร้านค้าจะ

ขายดีในช่วงเทศกาล เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง ส่วนช่วงเวลาปกติจะจำหน่ายได้น้อย โดยเฉพาะช่วงหลังที่มีการทำกิจกรรมในวัดด้า ม่อนและมีการรณรงค์ลดการดื่มสุราในงานต่างๆ ทำให้ยอดขายเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ลดลง

การผลิตและจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในชุมชน

ชุมชนตำบ่อนมีโรงผลิตสุรากลั่นพื้นบ้าน ดังนั้นจึงมีทั้งการผลิตและการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในร้านค้าชุมชน แต่ไม่มีการจำหน่ายสุรายาดองหรือซุ่มสุราดองในชุมชน

การผลิตสุรากลั่นพื้นบ้าน

ในชุมชนบ้านตำบ่อนมีโรงสุรากลั่นพื้นบ้านจำนวน 2 โรง ซึ่งตั้งในเขตพื้นที่หมู่ที่ 12 ที่ตั้งของโรงสุรากลั่นอยู่ห่างไกลจากชุมชน โรงแรกตั้งอยู่ในสวนลำไย ยี่ห้อตัดดาสุรากลั่น ดำเนินงานโดยวิสาหกิจชุมชนตัดดาสุรากลั่น โรงที่สองตั้งอยู่ริมทุ่งนา ยี่ห้อสหกรณ์พะเยารวมใจ ดำเนินงานโดยสหกรณ์การเกษตรพะเยารวมใจ จำกัด สาเหตุที่โรงสุรากลั่นตั้งอยู่ห่างจากชุมชนเพราะจะมีกลิ่นเหม็นจากน้ำเสียในช่วงฤดูแล้ง ส่วนน้ำข้าวที่เหลือจากการต้มเหล้าชาวบ้านเรียกว่า "น้ำจี้" ส่วนใหญ่จะนำไปเลี้ยงหมูและเลี้ยงวัว โดยผสมกับอาหารหรือเศษอาหารอื่นๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต

จากการสัมภาษณ์เจ้าของโรงกลั่นสุราที่บ้านยี่หื้อสหกรณ์พะเยารวมใจเกี่ยวกับการตั้งโรงงาน กระบวนการผลิต และการจำหน่ายสุราที่บ้านรวมถึงความเชื่อในการทำสุราที่บ้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

สาเหตุที่ตั้งโรงงาน เพราะมีความรู้พื้นฐานในการต้มเหล้า ก่อนหน้านั้นเคยทำงานที่โรงต้มเหล้าที่ตั้งอยู่ข้างเทศบาลตำบลบ้านต้า ต่อมาโรงต้มเหล้าแห่งนั้นปิดกิจการ เมื่อไม่รู้ว่าจะไปประกอบอาชีพอะไรจึงมาเปิดโรงต้มเหล้าเอง โดยเริ่มทำมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นกิจการของครอบครัวที่ดำเนินการโดยสองสามีภรรยา ส่วนลูกจะมาช่วยเป็นบางครั้ง นอกจากนั้นมีการจ้างคนงานบ้าง โดยให้ค่าจ้างวันละ 300 บาท

วัตถุดิบที่นำมาผลิตสุรา คือข้าวหัก กระสอบละ 750 บาท (กระสอบละ 45 กิโลกรัม) ส่วนแบ่งทำสุรา (ลูกแป้ง) สั่งมาจากอำเภอ ดอกคำใต้ ราคาเม็ดละ 1.80 บาท วิธีการผลิตมี 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนการหมักข้าว จะนำข้าวหนึ่งแล้วทิ้งไว้ให้เย็น จากนั้นนำแบ่งหมักสุรามาคลุกผสม โดยข้าวหนึ่งสุก 8 กิโลกรัมต่อแบ่งหมักสุรา 6 เม็ด แล้วนำไปใส่ถังดำหมักไว้ 4 วัน ผสมน้ำพอประมาณ รวมปริมาณทั้งถังหมักจำนวน 9 กิโลกรัม ทิ้งไว้อีก 15 วัน จึงนำมาต้มได้ ต่อมาเป็นขั้นตอนการต้มเหล้า ในการต้มจะใช้หม้อต้มซึ่งสามารถต้มได้ครั้งละ 5 ถัง ถึงละ 8 กิโลกรัม รวม 40 กิโลกรัม โดยสามารถกลั่นเป็นสุราได้ประมาณ 25 ลิตร บรรจุขวดได้ประมาณ 32 ขวด เมื่อสุราเย็นจะบรรจุใส่ขวดเปียร์ที่ผ่านการทำความสะอาดและติดแผ่นกระดาษโลโก้ "สหกรณ์พะเยาร่วมใจ" และช่วงหัวค่ำจะนำไปส่งให้ร้านค้าประจำในตำบลใกล้เคียง

การจำหน่าย การจำหน่ายสุรากลั่นพื้นบ้านมี 2 ลักษณะคือ การจำหน่ายแบบเสียภาษีที่มีการติดฉลาก บรรจุขวดและติดแสตมป์ ราคาขวดละ 60 บาท และการจำหน่ายแบบไม่เสียภาษี โดยใส่ขวดน้ำดื่มขนาด 600 ซีซี ราคาขายหน้าโรงงานขวดละ 30-35 บาท โดยปกติมักจะขายส่ง ไม่ขายที่ละขวด แต่ถ้ามีงานเลี้ยงในชุมชนชาวบ้านจะสั่งเป็นจำนวนมาก โรงสุรามักจะใส่ถุงขนาดใหญ่ เทียบได้กับจำนวน 10 ขวดเปียร์ เรียกกันว่า "1 หมื่น" นอกจากการจำหน่ายแล้ว ยังพบว่าโรงกลั่นสุราชุมชนมีระบบการตอบแทนชุมชน หรือภาษีชุมชน เช่น ถ้าในชุมชนมีงานเลี้ยงผีเจ้าบ้าน จะนำสุราไปให้ประมาณ 5-6 ขวด หรือเมื่อมีงานกีฬาในชุมชน ทีมนักกีฬามักจะมาขอเสื่อไปให้ทีมนักกีฬาที่ลงแข่งขัน

ความเชื่อ ความเชื่อในการทำสุรากลั่นพื้นบ้านมี 2 ลักษณะคือ ความเชื่อเรื่องการไม่ตัดผมเกล้าในวันพระ เพราะถือว่าเป็นวันที่ชาวบ้านจะต้องไปเข้าวัด ทำบุญทำทาน ถือศีล และในช่วงวันขึ้นปีใหม่หรือประมาณวันที่ 1 มกราคมของทุกปี เจ้าของโรงสุราจะทำพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ในบริเวณโรงสุรา โดยมีเครื่องเช่นคือ หัวหมู 2 หัว และผลไม้ ถือเป็นความเชื่อของเจ้าของโรงสุราที่จะต้องบนบานศาลกล่าวและเลี้ยงผีเจ้าที่เป็นประจำทุกปี

จากการสังเกตโรงสุรากลั่นแห่งนี้ พบว่า วัสดุอุปกรณ์ในการหมักข้าวเป็นถังพลาสติก และถังที่รองรับสุราที่กลั่นมาเรื่อยๆ ก็เป็นถังน้ำพลาสติกเช่นกัน ในส่วนของสภาพโรงงานซึ่งเป็นทำเลียงสัตว์เดิม (ปางควาย) มีอาคารไม้เก่าๆ มุงด้วยสังกะสี ตั้งอยู่ริมทุ่งนาห่างจากชุมชน

สภาพแวดล้อมบริเวณโรงงานมีหม้อต้มเหล้าจำนวน 3 หม้อ มีการขุดทางระบายน้ำเสียจากโรงสุราลงไปยังทุ่งนาที่อยู่ด้านหลังโรงงาน เมื่อเข้าไปในบริเวณโรงงานจะมีกลิ่นเหม็นของน้ำเสียและมูลวัวที่เลี้ยงไว้บริเวณนั้น แต่กลิ่นเหม็นไม่รบกวนชาวบ้าน เพราะโรงงานตั้งอยู่ห่างชุมชน

การจำหน่ายเครื่องต้มแอลกอฮอล์ในร้านขายของชำ

ในชุมชนบ้านด้าม่อนทั้ง 2 หมู่บ้าน จะมีร้านขายของชำที่จำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด รวมทั้งเครื่องต้มแอลกอฮอล์ จำนวน 5 แห่ง โดยมีผู้ทำความเย็นเพื่อแช่เครื่องต้มประเภทต่างๆ รวมทั้งเครื่องต้มแอลกอฮอล์ประเภทของเครื่องต้มแอลกอฮอล์ที่มีจำหน่ายได้แก่ สุรายี่ห้อแสงโสม หงส์ทอง เบน 285 เบียร์ช้าง ลีโอ ไฮเนเก้น เป็นต้น และสุรากลั่นพื้นบ้านยี่ห้อสิงโตทอง ทัดดาสุรากลั่น สายน้ำผึ้ง การนำสุราพื้นบ้านมาจำหน่ายขึ้นอยู่กับสายส่งแต่ละร้านค้าที่จะนำสินค้ามาส่ง จึงเป็นลักษณะของการขายพ่วง เช่น สุราพ่วงเบียร์ ร้านค้าส่วนใหญ่จะเปิดจำหน่ายเวลา 06.00-20.00 น. มีร้านค้าเพียงร้านเดียวที่ตั้งอยู่ตรงข้ามวัดด้าม่อนที่ติดป้ายประกาศเวลาจำหน่ายสุรา และป้ายไม่จำหน่ายสุราหรือเครื่องต้มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ลูกค้าส่วนใหญ่ มักจะมาซื้อเครื่องต้มประเภทสุราสีและเบียร์ โดยเป็นกลุ่มผู้ที่ทำงานในเมืองมาแวะซื้อหลังเลิกงานเพื่อนำไปต้มที่บ้าน บริเวณหน้าร้านถึงแม้จะมีโต๊ะให้นั่งแต่ไม่มีคนที่ซื้อเครื่องต้มแอลกอฮอล์แล้วมานั่งกินหน้าร้าน

สุรา นารี และการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ยุคสังคมประเพณี

ในสังคมประเพณีที่กฎหมายบ้านเมืองยังเข้าไปไม่ถึง การอยู่รวมกันเป็นชุมชนเป็นสังคมแบบเครือญาติ มีจารีตประเพณีความเชื่อเป็นแนวทางในการควบคุมและปฏิบัติร่วมกัน ย้อนกลับไปเมื่อประมาณ 40-50 ปีที่ผ่านมา ชุมชนบ้านด้าม่อนเป็นบ้านป่า ยุคนั้นผู้ชายเข้าป่าเพื่อเลื่อยไม้เถื่อนขายและนำมาสร้างบ้าน ต้องไปนอนค้างในป่า และไปกันเป็นกลุ่ม 4-5 คน มีการตัดไม้กลางพรรษา ชนิดของไม้ที่ตัด เช่น ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้แดง เป็นต้น การทำนาเป็นการทำเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ยังใช้วัวควายไถนาเพราะมีพื้นที่นาจำกัด และทำนาปีละครั้ง พันธุ์ข้าวที่เอามาปลูกเป็นพันธุ์พื้นเมืองเมล็ดใหญ่ เช่น พันธุ์ข้าวไร่ ข้าวมะตัน(ต่าง) ในสมัยนั้นบางปีทำนาข้าวไม่พอกิน จำต้องยืมข้าวญาติพี่น้องที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงกิน จึงทำให้การทำสุราทำได้ยาก

คำว่า "สุรา" ในยุคสังคมประเพณีแบบดั้งเดิมนี้อาจเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ และมีการนำสุราไปดองเป็นยา เพื่อใช้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ สำหรับการควบคุมการผลิตสุรานั้น ในยุคนี้ได้ถือประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เป็นตัว

ควบคุม จึงไม่มีปัญหาใดเกี่ยวกับสุรา เพราะการผลิตสุรานั้นจะผลิตกันเฉพาะในช่วงของเทศกาลงานพิธีกรรมเท่านั้น

ในสมัยก่อนข้าวที่นำมาผลิตสุราไม่เพียงพอต่อความต้องการ การผลิตสุราจึงนำข้าวที่เหลือในก้นยุ้งมาผลิต สุราที่ชาวบ้านในสังคมประเพณีนำมาดื่มกันจึงเป็นสุราที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

ผู้หญิงในยุคประเพณีจะมีบทบาทในการผลิตสุราเพื่อนำไปรวมในการบูชาในพิธีกรรม เช่น การเลี้ยงผี ผีทุ่ง ผีนา ผีฝาย ผีน้ำ เป็นต้น เช่นเดียวกับสังคมชนเผ่าปกากะญอ ผู้มีหน้าที่ต้มเหล้าคือผู้หญิง ซึ่งสืบทอดภูมิปัญญาของการทำสุรารากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะเป็นสูตรการทำ แป้งสุราให้อร่อย ทุกรอบครัวสามารถต้มเหล้าเพื่อใช้ในการประกอบพิธีต่างๆ โดยสุราที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมจะต้องเป็นสุราที่ต้มเองเท่านั้น บทบาทการต้มเหล้าของผู้หญิงยังสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่และโครงสร้างครอบครัวของชนเผ่าปกากะญอเชื่อมกันทั้งชุมชน ทุกคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้หญิงจะต้องช่วยกันต้มเหล้า การต้มเหล้าจึงไม่ใช่การทำเฉพาะส่วนตัว แต่ต้องร่วมมือกันทำ (ศิริรุ่ง ศรีสิทธิพิศาลภพ, 2557: 230)

สำหรับการผลิตเหล้าในชุมชนบ้านต้า ในสมัยก่อนหากมีการจัดงานพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านในชุมชนจะมีการต้มเหล้ากันแทบทุกบ้าน บ้านละ 2-3 หม้อ กรรมวิธีต้มเหล้าประกอบด้วยการนำวัตถุดิบ (ข้าวเหนียวที่เป็นข้าวเก่า หรือข้าวข้ามปีหรือข้าวที่มีอายุกว่าหนึ่งปี ข้าวใหม่ใช้ไม่ได้ผลเพราะจะร่วนเหลวเป็นข้าวแฉะ) โดยนำข้าวไปนึ่ง

แล้วปล่อยให้เย็น เอาแป้งมาโรยหมัก หมักไว้ 3 คืน ยิ่งหน้าร้อนจะเป็นเร็ว เอาน้ำผ่า ทิ้งไว้สัก 6 คืน หม้อหนึ่งใบใส่ข้าวหมัก 4 ลิตร ใส่หัวเชื้อ (แป้งหมัก) 1 ก้อน แป้งหมักมักจะนำมาจากบ้านสาบ บ้านผาม่วง ซึ่งมีคุณภาพดี ได้สุรารสชาติดี ไม่มีรสเปรี้ยว นำไปหมักในหม้อดินและนำใบตองมาปิดปากหม้อไว้ หลังจากนั้นจะนำไปต้มบริเวณลานบ้าน หากเป็นช่วงเทศกาลจะมีการต้มเหล้าแบบเปิดเผย เช่น ในช่วงเทศกาลปีใหม่เมือง ชาวบ้านจะต้มไว้บ้านละ 2-3 หม้อ เพื่อนำไปเลี้ยงกันในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะอนุญาตให้ต้มเหล้าได้ในช่วงเทศกาล ช่วงฤดูการทำนา และประเพณีในชุมชน เช่น ขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน

ในสมัยก่อนชาวบ้านต้มเหล้ากันเองเพื่อนำไปเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน ส่วนการดื่มสุราจะดื่มกันเฉพาะในกลุ่มผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่ คนที่ทำงานเท่านั้น แสดงถึงการควบคุมด้วยกฎจารีตประเพณีของชุมชน เงื่อนไขข้อจำกัดในวิธีการผลิตทำให้การดื่มสุราอยู่ในขอบเขตของเวลา เทศกาลประเพณีเท่านั้น การดื่มสุราของคนสมัยนั้นจึงน้อยกว่าคนในสมัยปัจจุบัน

ในช่วงฤดูการทำนา ชุมชนจะไม่มี การต้มเหล้าแบบเปิดเผย ชาวบ้านจะแอบต้มเหล้าในช่วงเที่ยงคืน เพื่อนำไปเลี้ยงชาวบ้านคนที่มาช่วยกันทำนา โดยจะเลี้ยงหลังจากการเสร็จสิ้นฤดูการทำนา และช่วงหลังจากเก็บเกี่ยวและเอาข้าวขึ้นยุ้งฉาง โดยจะมีการเลี้ยงเซ่นกันเรียกว่า "ล้างกาย" เพื่อแสดงความขอบคุณแก่เพื่อนบ้านญาติพี่น้องที่มาช่วยกันทำนา หากบ้านไหนไม่ต้มเหล้าเองก็จะไปซื้อจากบ้านคนอื่นที่ต้มเหล้า

เก็บไว้ ในกระบวนการต้มเหล้า หัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ต้มเอง ส่วนผู้หญิงมีบทบาทเฉพาะเป็นผู้ช่วยเท่านั้น เพราะการต้มเหล้าถือว่าเป็นงานหนัก ต้องใช้แรงมาก สมาชิกในครอบครัวจึงจำเป็นต้องช่วยเหลือกัน ถ้าข้าวซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตสุราไม่เพียงพอ ชาวบ้านจะไปเยี่ยมข้าวสารจากเพื่อนบ้าน เนื่องจากจำเป็นต้องใช้ข้าวเก่าประมาณ 1 ปี เพื่อผลิตสุราที่มีคุณภาพดี

ราคาขายเหล้าเดือนในสมัยนั้นอยู่ที่ขวดละ 2.50 บาท ส่วนสุราแดงหรือสุราสี ซึ่งเป็นสุราติดแสดมปี ราคาขวดละ 25 บาท ซึ่งถือว่าแพงมาก แม้ว่าสุราจะมีราคา 2.50 บาท เมื่อเทียบกับสมัยนี้ถือว่าราคาถูกมาก แต่ก็ไม่มีใครเป็นคน "ซื้อเหล้า" เพราะการต้มสุรามีเฉพาะงานสงกรานต์

ความเชื่อในการต้มเหล้า ชาวบ้านมีความเชื่อว่าวันพระจะไม่ต้มเหล้า ถ้าต้มเหล้าในวันพระจะทำให้สุรามีสเปี้ยวหรือเสีย นอกจากนี้สุราพื้นบ้านยังถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของยาสมุนไพร เพื่อเป็นยารักษาโรคในครัวเรือน เช่น การนำสุราผสมกับข่าแล้วนำไปทาแผล เป็นต้น

การดื่มให้เมา เมื่อดูระดับของการเมาสุราในสมัยก่อนจะพบว่า หากเป็นการดื่มสุราในพิธีกรรมต่างๆ ก็จะไม่ค่อยเมาสุรา ส่วนในช่วงฤดูการทำนา เก็บเกี่ยวข้าว ผู้ดื่มก็จะไม่ดื่มให้มึนอาการเมามาก เพราะทุกคนต้องตื่นขึ้นไปทำงานเกี่ยวข้าวกันในวันรุ่งขึ้น แต่ที่ดื่มกันมากคือช่วงเทศกาล เช่น งานปีใหม่เมือง

ส่วนผลกระทบจากการดื่มสุราที่มีต่อผู้หญิงในยุคสังคมประเพณี คือ การทะเลาะวิวาท เกิดปากเสียงกันในครอบครัว เพราะสามีดื่มสุราหนักเกินไป ส่งผลให้ตื่นขึ้นมาทำนาไม่ไหว

กล่าวได้ว่า ในยุคสังคมประเพณี สุรายังไม่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือยังไม่มีการทำธุรกิจสุราอย่างเป็นทางการจะลักษณะ เพราะขึ้นอยู่กับวัดถุดิบ (ข้าว) ซึ่งบางปีหาได้ยาก ไม่เพียงพอกับการบริโภค ด้วยข้อจำกัดของวัดถุดิบดังกล่าวจึงเป็นการควบคุมการผลิตสุราไปโดยปริยาย นอกจากนี้ เนื่องจากสุราเป็นสิ่งที่ผลิตได้โดยง่าย จึงสามารถต้มเหล้าได้ทุกบ้าน และผู้หญิงมีความรู้ในการต้มเหล้าในรูปแบบต่างๆ และถือได้ว่าสุราเป็นตัวเชื่อมวิถีชีวิตในการดำเนินกิจกรรม ทั้งในชีวิตประจำวัน การทำนา ทำไร่ พิธีกรรมต่างๆ เช่น การไหว้ รวมถึงสุราเป็นส่วนผสมในการทำยาสมุนไพรต่างๆ ด้านการเลี้ยงสุรา ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงสุราเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญและช่วงฤดูการทำนาเท่านั้น การต้มเหล้าในสมัยก่อนจะเป็นการต้มเหล้าแบบบริสุทธิ์ คือใช้ข้าวเก่ากับแป้งหมัก ถือได้ว่าเป็นสุราบริสุทธิ์ที่ได้มาจากธรรมชาติ

ยุคสังคมสมัยใหม่: จากสาวล่องใต้สู่สาวนักดื่ม

ความสัมพันธ์ระหว่างสุรากับผู้หญิงในสังคมสมัยใหม่มาจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่เกษตรเชิงพาณิชย์ มีการพัฒนาระบบชลประทานแทนระบบเหมืองฝาย และมีการขยายพื้นที่ในการทำนา ซึ่งส่งผลให้เกิดการ

ผลิตข้าวได้มากขึ้น การทำนาในชุมชนตำม่อนยุคนี้ชาวบ้านเริ่มมีการจ้างแรงงานแทนการเอามือเอารันหรือการลงแขก ส่วนหนึ่งมาจากการแย่งแรงงานในช่วงฤดูทำนา เพราะคนวัยแรงงานที่ลดลงเนื่องจากการติดเชื้อเอชไอวีติดก่อนวัยอันควร เพื่อให้มั่นใจว่าจะมีแรงงาน เจ้าภาพหรือเจ้าของนาบางคนจึงต้องเอาใจแรงงานด้วยการเลี้ยงอาหารและสุราทั้งกลางวันและตอนเย็น

ปรากฏการณ์ "สาวล่องใต้" ของจังหวัดพะเยา คือปรากฏการณ์ที่ผู้หญิงต้องออกจากบ้านไปหาเงินในทางภาคใต้หรือในกรุงเทพฯ เกิดจากความล้มเหลวทางการผลิตที่เผชิญกับภาวะความเสี่ยงจากการทำนาราคาผลผลิตไม่มีความแน่นอน ในขณะที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ชาวบ้านต้องไปกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาซื้อรถไถนา รถแทรกเตอร์ มาใช้แทนที่วัวควาย ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า และต้องการมีเงินทุนบางส่วนเก็บไว้ใช้ในครัวเรือน เมื่อถึงเวลาชำระหนี้คืนชาวบ้านก็ไม่สามารถหาเงินไปชำระหนี้แก่ธนาคารและนายทุนเงินกู้ ภาระในการหาเงินมาใช้หนี้จึงตกที่ผู้หญิง โดยเฉพาะลูกสาว ผู้หญิงจึงจำเป็นต้องออกทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว

การถูกประทับตราว่าเป็นจังหวัด "ผู้หญิงล่องใต้" ทั้งๆ ที่ปรากฏการณ์สาวล่องใต้ก็เกิดขึ้นในจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ โดยมีโครงข่ายติดต่อนาสาวล่องใต้ครอบคลุมแทบทุกหมู่บ้าน จังหวัดพะเยาเคยเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงราย ภาพของสาวล่องใต้คือความเป็น "สาวดอกคำใต้" (ดอกคำใต้เป็นชื่ออำเภอหนึ่งในจังหวัดพะเยาในเวลา

ต่อมา) การแยกเป็นจังหวัดพะเยาทำให้จังหวัดเชียงรายพ้นจากความเป็นสาวล่องใต้ ภาพสาวล่องใต้ยังคงตามหลอนคนพะเยา ซึ่งคนพะเยาไม่ยากจดจำหรือฟื้นขึ้นมาให้เจ็บปวด

พะเยาเป็นจังหวัดที่ "มีผู้หญิงนักดื่มมากที่สุด" สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากสาวล่องใต้ที่กลับมาอยู่บ้านและนำวัฒนธรรมการดื่มจากที่ทำงานมาเผยแพร่ ผู้หญิงได้ใช้สุราเป็นตัวระบายความเครียด ปกปิดความทุกข์ การวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการดื่มสุราของสาวล่องใต้ในเวทีเครือข่ายแม่เมืองพะเยา พบว่า ยังมีข้อถกเถียงในประเด็นที่สาวล่องใต้หรือสาวในบ้านใครดื่มสุรามากกว่ากัน อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้หญิงคนหนึ่งการเปลี่ยนสถานที่ทำให้ความหมายของการดื่มเปลี่ยนตาม เช่น การดื่มในที่ทำงานเพื่อเอาใจลูกค้าถือว่าเป็นการทำงาน แต่การดื่มที่บ้านอาจเนื่องมาจากนิสัยความชอบ เป็นการระบาย การแสดงออกถึงความเท่าเทียมชาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้หญิงแต่ละคนว่าจะให้ความหมายกับการดื่มอย่างไร

ในยุคนี้มีสถิติการหย่าร้างสูงขึ้น ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจในครอบครัว ไฟฟ้าได้เริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน เพื่อนบ้านนิยมซื้อโทรทัศน์ เครื่องซักผ้า ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ ซึ่งส่วนใหญ่จะซื้อเงินผ่อน เมื่อถึงเวลาส่งงวด ไม่มีเงิน เกิดการชกหน้าไม่ถึงหลัง หมุนเงินไม่ทัน เพราะบางปีขายข้าวไม่ได้

ผู้หญิงในยุคนี้เริ่มมีความคิดว่าตนเองมีฐานะเท่าเทียมกับผู้ชาย ออกไปทำงานนอกบ้าน สามารถหารายได้เข้าครอบครัว และเริ่มเข้าสู่

สังคมที่กว้างขวางขึ้น ต่างจากแต่ก่อน สามารถดูแลตนเองได้มากยิ่งขึ้น ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสามีเหมือนสมัยก่อน นั่นคือเส้นแบ่งขอบเขตในบ้าน นอกบ้านได้เปลี่ยนแปลงไป อันส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตผู้หญิงให้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

การควบคุมสุราในช่วงสังคมสมัยใหม่นี้ นายทุนที่ได้สัมปทานผลิตสุราจากรัฐได้เข้ามามีบทบาทสูง พร้อมๆ กับการตรวจจับเหล่าเถื่อนของชาวบ้านอย่างเข้มงวดกวดขัน

การเติบโตของธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประเภทสุราสีและเบียร์ มีเอเยนต์สายส่งเชื่อมโยงไปยังร้านค้าในหมู่บ้าน การเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทำได้ง่าย ทั้งชนิดและประเภท บวกกับการแข่งขันโฆษณาตามสื่อ เท่ากับเป็นการกระตุ้นการดื่ม จากการดื่มเฉพาะเทศกาลมาเป็นการดื่มตลอดปี ไม่เว้นแม้กระทั่งวันพระ

ในขณะเดียวกัน จากการผูกขาดค้าสุราช่วงปี พ.ศ. 2545 ก็ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อสนับสนุนให้สุราดื่มที่บ้าน (เหล่าเถื่อน) กลายเป็นสุรากลั่นที่ถูกกฎหมาย ทำให้เกิดโรงกลั่นสุราพื้นบ้านในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะภาคเหนือตอนบน เพิ่มมากขึ้น การควบคุมสุราในช่วงนี้จึงเป็นการควบคุมผ่านกฎหมายของภาครัฐ รวมทั้งกฎระเบียบชุมชน ซึ่งเป็นมาตรการที่กำหนดขึ้นในชุมชน เพื่อดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน ในยุคนี้ธุรกิจสุรามีการเจริญเติบโตเป็นอย่างมาก เช่น มีบริษัทผลิตสุราสี เบียร์ สุราขาว เกิดขึ้น ธุรกิจสุรามีลักษณะเสรีมากขึ้น

ยุคสังคมนวัตกรรม: จากแม่บ้าน..สู่ไฮโซ

ในยุคบริโภคนิยม สังคมเมืองและสังคมชนบทไม่มีความแตกต่างกัน เพราะมีการสื่อสารที่ไร้พรมแดนทำลายเส้นแบ่งระหว่างความเป็นเมืองกับชนบท การสื่อสารผ่านเทคโนโลยี เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก มีการโพสต์ภาพถ่ายเลี้ยงสุราในงานต่างๆ และชวนกันไปเลี้ยงสุราทางไลน์ ทำให้สุราแทรกเข้าไปในสื่อออนไลน์มากขึ้น สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ ในยุคนี้ผู้หญิงได้พัฒนาบทบาทของตนมาเป็นผู้นำ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ผู้หญิงมีโอกาเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานเลี้ยงสังสรรค์นอกชุมชน การดื่มของผู้หญิงจึงเป็นการนิยามความหมายใหม่ของตัวตนผู้หญิงเองในความเป็นคนทันสมัย ไม่ล้าหลัง มีความเท่าเทียมกล้าแสดงออก

ในสังคมยุคบริโภคนิยม สุรามีบทบาทในการแบ่งระดับความสูงต่ำของบุคคล หากเป็นผู้นำ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้บริหาร ก็จะดื่มสุราอีกระดับที่ต่างจากชาวบ้านธรรมดา ถือเป็น การแบ่งชนชั้นทางด้านสังคม กระทั่งกลุ่มแม่บ้านด้วยกันยังมีการแบ่งระดับ กล่าวคือ แม่บ้านธรรมดา กับแม่บ้านไฮโซ แม่บ้านธรรมดาคะช่วยงานต่างๆ ทั้งงานหนักงานเบา ส่วนแม่บ้านไฮโซจะแต่งตัวสวยเหมือนคุณหญิงคุณนาย ทำงานไม่ได้ เพราะกลัวเปื้อนเสื้อผ้า จึงได้แต่นั่งโต๊ะ ผู้หญิงที่ดื่มส่วนใหญ่จะนิยมดื่มสุราสี เบียร์ หรือสุรานอกเป็นบางครั้ง ไม่ค่อยนิยมดื่มสุรากลั่น ผู้หญิงที่ทันสมัยจะนิยมดื่มสุราสีและเบียร์มากกว่า เพราะถือว่าสุรากลั่นชุมชนจะดื่มกันในกลุ่มที่ทำการเกษตรและรับจ้างงานหนัก ดื่มกันในช่วง

ฤดูกาลทำนา ซึ่งเจ้าของนาจะซื้อมาเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน

สัญญาของการบริโภคสุรา ทำให้สุราแต่ละชนิดสื่อความหมายทางชนชั้นที่แตกต่างกันออกไป สุราพื้นบ้านหรือสุรากลั่นชุมชนสื่อความหมายไปถึงความล้าหลัง ไม่ทันสมัย ความสกปรก ไม่ได้มาตรฐาน และเสี่ยงอันตราย เหมาะสำหรับชาวนาคนยากจนเท่านั้น การจัดการควบคุมจึงมีความพยายามใช้วาทกรรมงดเหล้าเพื่อจัดการความยากจน ดังปรากฏในสื่อ "จน เครียด ตึ่มเหล้า" ขณะที่ไวน์ บรั่นดี วิสกี้ เปียร์ และสุรานอก สื่อความหมายในทางความทันสมัย เป็นผู้มั่งคั่งนิยม ความศิวิไลซ์ เหมาะสำหรับคนชั้นสูง ชาวบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชนก็สร้างภาพลักษณ์ตนเองโดยหันมานิยมบริโภคความเป็นคนชั้นสูงตามกัน

การควบคุมการดื่มสุราในปัจจุบันมีความหลวมล่า เลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสุราพื้นบ้านและคนยากจน ในขณะที่ละเลยหรือมองข้ามบรรดาเศรษฐีมีเงินที่ดื่มไวน์ขวดละเป็นแสนบาท หรืองานเลี้ยงต่างๆ ของคนชั้นสูงในสังคม นอกจากนี้ การควบคุมสุรายังผ่านการสร้างวาทกรรม เช่น งดเหล้าเข้าพรรษา งดเหล้าช่วงสงกรานต์ มีการควบคุมตนเองโดยใช้มโนธรรม เช่น การปฏิบัติธรรม ผ่านกิจกรรมของเครือข่ายองค์กรงดเหล้า เพื่อควบคุมการบริโภคการดื่มสุรา อันมีนัยยะของการควบคุมคนยากจน

การควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และบทบาทของผู้หญิงในชุมชน

ชุมชนตำบ่อนมีกิจกรรมควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หลากหลายวิธี มีทั้งการควบคุมโดยรัฐและการบริหารจัดการตัวเอง มีการทำกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรม ถือนศีล เข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการทำกิจกรรมรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา การงดเลี้ยงสุราในงานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ รวมทั้งงานประเพณีต่างๆ ซึ่งมีการบูรณาการกิจกรรมของทุกภาคส่วนในตำบล รูปแบบของการควบคุมสุราในชุมชนตำบ่อนมีดังต่อไปนี้

รัฐกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ก่อนการออกพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ได้มีกิจกรรมการรณรงค์งดเหล้า นำโดย ศาตราจารย์นายแพทย์ อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม โดยใช้การงดเว้นอบายมุขในเทศกาลประเพณีเข้าพรรษาในศาสนาพุทธเป็นช่วงเวลาปลอดเหล้า ความสำเร็จในการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษาในปี พ.ศ. 2546 ก่อให้เกิดการตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทย เพื่อให้มีการสานต่อในกิจกรรม

จดเหล่า โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการจัดตั้ง สำนักงานเครือข่ายองค์กรจดเหล่า (สคล.) ในปี พ.ศ. 2547 มีการกิจสนับสนุนให้องค์กรภาคประชาสังคมรณรงค์ "จดเหล่าเข้าพรรษา" และสร้าง "พื้นที่ปลอดเหล่า" ในเทศกาล/ประเพณีต่างๆ ตามต่างจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติการพื้นที่ปลอดเหล่าขยายออกไปทั่วประเทศ จึงจัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรจดเหล่า 10 ภาค และจัดตั้งประชาคมจดเหล่าทุกจังหวัด รวมทั้งจังหวัดพะเยาด้วย

การจัดการภายใต้ พ.ร.บ. ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นั้น มีการรวมศูนย์การปกครองด้านสาธารณสุขทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค กล่าวคือ จัดตั้ง สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (สคอ.) และ คณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานโดยตำแหน่ง สาธารณสุขจังหวัด เป็นเลขานุการโดยตำแหน่ง การตั้งคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จังหวัดจึงเป็นการรวมศูนย์และขยายการปกครองไปสู่อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ที่ถูกควบคุมโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน การปกครองชีวญาณก็มีความชัดเจน โดยผ่านเครือข่ายระบบราชการของจังหวัดและสาธารณสุข เพื่อการควบคุมชีวิตประชากรให้ห่างจากสุรา เป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

จังหวัดพะเยามีคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จังหวัด ประกอบด้วยหน่วยงานฝ่ายต่างๆ ในการขับเคลื่อนปัญหาสุรา ดังนี้

1) ฝ่ายปกครองระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เป็นอย่างดี เมื่อมีการขอความร่วมมือจากฝ่ายปกครอง การเอาจริงเอาจังของฝ่ายปกครองช่วยให้การขับเคลื่อนมาตรการเกี่ยวกับการลดละเลิกการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ดำเนินการอย่างรวดเร็ว คล่องตัว และยังคงลึกถึงระดับชุมชน โดยผ่านกำนันและผู้ใหญ่บ้านด้วย

2) ฝ่ายสาธารณสุข ตั้งแต่สาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลจังหวัดพะเยา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในแต่ละพื้นที่ มีบทบาทในการจัดกิจกรรมสนับสนุนเชิงวิชาการ การให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการดื่มและบำบัดผู้ติดแอลกอฮอล์เป็นหลัก หน่วยงานซึ่งเป็นหน่วยงานเสริมในเรื่องงบประมาณที่สำคัญคือ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สาขาจังหวัดและอำเภอ

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทในการให้ความร่วมมือและสนับสนุนตามแนวนโยบายทางจังหวัด โดยมีการให้งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมระดับชุมชนที่อยู่ในการดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ

4) สำนักงานสรรพสามิตในพื้นที่จังหวัดพะเยา รับเอานโยบายจากทางจังหวัดไปปฏิบัติตามกรอบอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน ทั้งเรื่อง การควบคุมการผลิต การจำหน่าย การจัดเก็บภาษีอากร และการควบคุมการลักลอบการนำเหล้าเถื่อนเข้ามาจำหน่ายที่พะเยา นอกจากนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2557 สรรพสามิตจังหวัดได้ให้ความสำคัญกับแนวทางของภาค

ประชาคม เรื่องการอนุญาตจัดตั้งโรงกลั่นสุราชุมชนในพื้นที่ ว่าควรมีการได้รับประชาคมหมู่บ้านเสียก่อน ทั้งที่ในกฎหมายการขอจัดตั้งโรงกลั่นสุราไม่ได้ระบุไว้

5) ภาคประชาสังคม นำโดย นางสาวอรุณี ชำนาญยา อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพะเยา ซึ่งมีการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจน มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อน ทั้งเชิงนโยบายและการปฏิบัติ ทั้งฝ่ายปกครอง สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายภาคประชาชนในอำเภอเมืองและอำเภอแม่ใจ รวมทั้งได้พยายามจัดตั้งสายสืบเพื่อเฝ้าระวังปัญหาที่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ด้วย (กนิษฐา ไทยกล้า และคณะ, 2557: 84-85) นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอิสระที่ไม่ขึ้นกับรัฐโดยตรงเข้ามาสนับสนุน ส่วนใหญ่จะผ่านกลไกของสาธารณสุข เช่น สสส. สปสช. สช. เป็นต้น และกลไกสนับสนุนเหล่านี้ทำให้ระบบการปกครองทางการแพทย์มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

การดำเนินงานของคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จังหวัด มีการจัดตั้งคณะทำงาน 2 ชุด ได้แก่

ชุดที่ 1 คณะทำงานดำเนินงาน ประกอบด้วยคณะทำงานย่อย 3 คณะ คือ คณะทำงานเครือข่ายพระสงฆ์ คณะทำงานขับเคลื่อนเชิงนโยบายสู่พื้นที่เชิงรุก และคณะทำงานภาคประชาสังคม (เครือข่ายองค์กรงดเหล้า หมออนามัย อาสาสมัครสาธารณสุข) และ

ชุดที่ 2 คณะทำงานสนับสนุนกำกับเชิงวิชาการ ประกอบด้วย คณะทำงานย่อย 2 คณะ คือ คณะทำงานสนับสนุนเชิงวิชาการ/วิจัยในพื้นที่ และคณะทำงานกำกับติดตามผลและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำสมัชชาสุขภาพจังหวัด

ในส่วนของภาคประชาสังคม การเอาจริงเอาจังของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของจังหวัดพะเยานั้น ส่วนหนึ่งมาจากการผลักดันของ ส.ส.อรุณี ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการสตรี เด็ก เยาวชน สภาผู้แทนราษฎร และได้มีส่วนผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาสุราในภาคเหนือ ซึ่งมีอัตราส่วนของนักดื่มสูงสุดในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดพะเยา ที่เป็นบ้านเกิดของ ส.ส.อรุณี เอง

วิธีทำงานโดยอาศัยฐานะ (อำนาจ) ทางการเมืองในขณะนั้น คือ การผลักดันกระบวนการแก้ไขปัญหาในคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จังหวัดพะเยา ภายใต้คำขวัญที่ว่า "พะเยาไม่ขอเป็นที่หนึ่ง" (ที่มีจำนวนนักดื่มสูงสุด) ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาสุราให้สำเร็จจะต้องทำอย่างต่อเนื่องและจริงจัง หลังจากนั้นจึงมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานขึ้น โดยได้รับการรับรองจากผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ภารกิจหลักของศูนย์ฯ คือ การรณรงค์ปลอดเหล้า ให้ความรู้ปัญหาสุรากับข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น 9 อำเภอ ชาวบ้านทั่วไปมักเข้าใจว่าศูนย์ฯ เป็นหน่วยงานราชการ หรือเป็นสำนักงานของ ส.ส.อรุณี รวมกัน

นอกเหนือจากภารกิจควบคุมสุรา ซึ่งเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่แล้ว ศูนย์ฯ ยังมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเข้ามาเสริมภารกิจที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น

- การสร้างคณะทำงานและเครือข่ายทุกระดับให้เชื่อมต่อกับคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จังหวัด
- การดำเนินงานตามกฎหมาย มีการควบคุมการผลิตและการจำหน่ายสุราชุมชน มีมาตรการภาษี โชนนึ่ง กำหนดพื้นที่ปลอดเหล้าให้มากขึ้น ตลอดจนมาตรการจัดการโรงกลั่นสุราชุมชนแบบเร่งด่วน
- การจัดการปัญหาในพื้นที่ สร้างทีมวิทยากรสำหรับกระบวนการแก้ไขปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
- การพัฒนาชุมชนให้เกิดเครือข่ายเข้มแข็ง ลดปัจจัยเสี่ยง แลกเปลี่ยนและคัดเลือกคนต้นแบบ หมู่บ้านต้นแบบ และส่งเสริมการวิจัยในพื้นที่
- การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ โดยพัฒนาทีมสื่อมวลชน นักจัดรายการวิทยุเชิงสร้างสรรค์สังคม สร้างค่านิยมในสังคม
- การสร้างภูมิคุ้มกันในเด็กและเยาวชน เช่น การตั้งสารวัตรนักเรียน
- การช่วยเหลือบำบัดคืนคนดีสู่สังคม
- การมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายทุกระดับ

องค์กรในท้องถิ่นกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

นอกเหนือจากการควบคุมโดยรัฐแล้ว ชุมชนบ้านต๋ำม่อนยังมีการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยองค์กรต่างๆ ที่อยู่ในท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

1. การควบคุมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่น

ระบบราชการแบบรวมศูนย์ของไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2540 ระบบราชการส่วนท้องถิ่นภายใต้กระทรวงมหาดไทยได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นทั้ง อบต. และเทศบาล ทำให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบายและดำเนินงานได้ระดับหนึ่ง การปกครองแบบชีวญาณแบบใหม่เริ่มที่ชุมชนที่อยู่ภายใต้เขตการปกครองระดับตำบล รัฐศูนย์กลางหวังว่าตำบลเหล่านี้จะสามารถรับผิดชอบการปกครองระดับท้องถิ่นได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าสามารถเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง เพียงแต่ตำบลสามารถรับผิดชอบต่อตนเองโดยไม่ต้องมีคำสั่งจากรัฐบาลกลาง แต่ก็ต้องไม่มีความขัดแย้งกับรัฐบาลกลาง (ทานาเบ ชิเกฮารุ, 2551: 125)

องค์กรปกครองในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านต๋ำ และชมรมผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านต๋ำ ได้มีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการลดละเลิกการดื่มสุรามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 โดยจัดทำโครงการลดการดื่มสุราในชุมชน ที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลบ้านต๋ำ ในการดำเนินงาน ผู้นำในเทศบาลตำบลบ้านต๋ำได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในการงดเหล้า รวมทั้งมีส่วนร่วมกับ

คณะสงฆ์วัดต้ามีมอน หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบล และองค์กรภาคประชาชนในชุมชน มีการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านสื่อแผ่นพับ แผ่นป้าย เสียงตามสาย การประชุมทำความเข้าใจแต่ละหมู่บ้าน และรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการงดดื่มสุราในวันพระและงานศพ ประเภทบุคคลและครอบครัว รับธงสัญลักษณ์สีแดงติดที่หน้าบ้านของตนเอง มอบใบประกาศเกียรติคุณแก่บุคคลต้นแบบ และป้ายบ้านปลอดเหล้าครอบครัวต้นแบบ อีกทั้งภายในวัดต้ามีมอนก็มีการทำกิจกรรม การแสดงวัฒนธรรม การประกวดร้องเพลง และกิจกรรมของเยาวชน

ในปี พ.ศ. 2558 เทศบาลตำบลบ้านต้ามีมอนโครงการต่อเนื่องเกี่ยวกับการลดการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และอุบัติเหตุในท้องถนน โดยได้รับการสนับสนุนจาก สสส. ซึ่งจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งผลิตและแหล่งจำหน่าย ข้อมูลผู้ดื่มแยกตามช่วงอายุ ขอความร่วมมือร้านค้าให้งดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวันพระ ซึ่งมีมาตรการด้านภาษีเป็นแรงจูงใจให้แก่ผู้ประกอบการร้านค้า การรณรงค์ระดับครัวเรือนให้มีการแข่งขันลดการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยมีหมวกนิรภัยเป็นรางวัลให้แก่ผู้ที่สามารถลดการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้

นายบรรจง อ้อยหอม กำนันตำบลบ้านต้า กล่าวว่า ในตำบลบ้านต้ามีการรณรงค์เรื่องการลดสุรามายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้รับคำชมจากหน่วยงานต่างๆ ในปี พ.ศ. 2555 จังหวัดพะเยาติดอันดับหนึ่งของประชากรที่ดื่มสุรามากที่สุด ทางจังหวัดจึงได้มีการรณรงค์ในเรื่องนี้ โดยให้หน่วยงานทุกภาคส่วนเข้ามาทำงานร่วมกัน ในตำบลบ้านต้ามีการทำ

กิจกรรมในเรื่องลดสูรามาก่อน โดยชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านมีการทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านต้า กลุ่มต่างๆ ในตำบล ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) โดยการรณรงค์ลดสูราในงานศพก่อน และผู้นำได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างโดยการไม่ดื่มสูราในงานศพ นอกจากนี้ยังได้เข้ารับการอบรมเรื่องการลดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กับหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดพะเยาด้วย

นอกจากนี้ ในตำบลบ้านต้ายังมีการทำกิจกรรมด้านการรณรงค์ ได้แก่ การงดเหล้าในงานศพ การงดเหล้าในงานต่างๆ ที่ตรงกับวันพระ การอบรมให้ความรู้ผู้นำชุมชนในเรื่องการลดละเลิกเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยการบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในตำบล

2. การควบคุมโดยใช้มาตรการทางสังคมผ่านผู้ใหญ่บ้าน

ในชุมชนตำบ่อนได้มีการทำระเบียบหรือกฎกติกาของหมู่บ้าน จากการประชุมร่วมกันระหว่าง 2 หมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน คือ คณะกรรมการบ้านตำบ่อน หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 12 โดยกำหนดเป็นกฎหมายของหมู่บ้าน ที่ประกาศให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับทราบและปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน หากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎดังกล่าวก็มีบทลงโทษ ในด้านมาตรการควบคุมสูราในชุมชนตำบ่อน ได้มีการออกกฎระเบียบของหมู่บ้านที่เกิดขึ้นมาจากการทำประชาคมร่วมกันของคนในชุมชน มีข้อที่ระบุว่า

“ห้ามมิให้ดื่มสุรา เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ในงาน
กฐิน งานศพ งานบุญในวัด มีโทษปรับรายบุคคล คนละ
200 บาท ถ้าตั้งวงดื่มสุราตั้งแต่ 8-10 คนขึ้นไปปรับเป็น
กลุ่ม เป็นเงิน 2,000 บาท”

นายจिरพงศ์ ใจลา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านด้าม่อน กล่าวว่า ที่
ผ่านมา คนในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบของชุมชน โดยเฉพาะ
ด้านการงดเหล้าในงานบุญ งานกฐิน งานประเพณีต่างๆ ซึ่งคนในชุมชน
ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ก็ต้องค่อยเป็นค่อยไป เพราะชาวบ้านถือ
ว่าการดื่มสุราเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดา โดยเฉพาะชุมชนที่ทำการเกษตรที่ดื่ม
สุราเพื่อแก้ปวดเมื่อยจากการทำงาน และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ใน
กลุ่มเพื่อนบ้าน ดังนั้นการทำกิจกรรมการงดเหล้าในชุมชนจึงทำแบบค่อย
เป็นค่อยไป เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจให้มากที่สุด เมื่อเขาเกิด
ความเข้าใจ ความตระหนัก และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองในที่สุด

3. การควบคุมโดยกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในตำบล

ในชุมชนบ้านด้าม่อน จะมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรชาวบ้านหลาย
องค์กรในด้านต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสุราหรือเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ศูนย์
พัฒนาครอบครัวโดยชุมชน ศูนย์ให้คำปรึกษาสุขภาพผู้หญิงโดยชุมชน
อาสาสมัครพัฒนาสังคม การทำงานยุติความรุนแรงในครอบครัว โดย
ทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในตำบล ได้แก่ วัดด้าม่อน เทศบาลตำบล
บ้านด้า โรงเรียนบ้านด้าม่อน โรงเรียนบ้านด้าพระแล โรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านต้า รวมทั้งหน่วยงานภายนอก ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดพะเยา มูลนิธิพะเยาเพื่อการพัฒนา เครือข่ายแม่ญิงพะเยา ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะสนับสนุนในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ วิทยากร อาหาร เป็นต้น

นางศิรินันท์ ไชยเมือง ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลบ้านต้า กล่าวว่า ก่อนหน้านั้นกลุ่ม อสม. มักจะไปช่วยเหลือในงานศพของคนในตำบล และเจ้าภาพมักจะจัดหาข้าวปลาอาหารและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาให้ ซึ่งตนเองเห็นว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะงานศพเป็นงานที่มีความโศกเศร้า เราไปช่วยเหลืองานศพก็ควรที่จะให้เกียรติผู้วายชนม์ โดยการวางพวงหรีด ร่วมฟังพระสวดเทคนิธรรม และช่วยเหลืองานต่างๆ ของเจ้าภาพ แต่ไม่ควรที่จะมานั่งดื่มสุรา อีกประการ ในฐานะที่เป็น อสม. มีบทบาทหน้าที่ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ก็ไม่เหมาะสมที่จะมาดื่มสุรา เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดี จึงได้มีการพูดคุยกับกลุ่ม อสม. ในตำบล และบอกเจ้าภาพว่าไม่ต้องนำสุรามาให้กลุ่ม อสม. ปัจจุบัน อสม. ที่มาช่วยงานจะไม่มีการจัดโต๊ะอาหารให้พิเศษ และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนในชุมชน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้ลดทั้งหมดทีเดียว แต่ขึ้นอยู่กับบุคคลที่จะลดละเลิกการดื่มสุราหรือไม่ แต่ก็หวังว่าสภาพภาคหน้าจะค่อยๆ ลดลงไปมากที่สุด

การทำกิจกรรมของกลุ่มองค์กรภาคประชาชนมีลักษณะเป็นการบูรณาการแผนงานและความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในตำบลและ

นอกตำบล เช่น โครงการอบรมการแก้ไขปัญหาเครื่องต้มแอลกอฮอล์ในชุมชน โครงการหมู่บ้านศีล 5 โครงการเฝ้าระวังความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว การให้คำปรึกษาแก่เด็ก เยาวชน ครอบครัวที่ประสบปัญหาการถูกทำร้ายจากคนในครอบครัว และส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพของสตรี การอบรมเด็กเยาวชนในโรงเรียนบ้านต้า พระดูแลในเรื่องพิษภัยของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โครงการรณรงค์งดเหล้าในงานศพ โครงการงดเหล้าเข้าพรรษา โดยร่วมกับวัดต้าม่อนให้ความรู้ และนำป้ายรณรงค์ไปติดที่งานศพ โครงการค่ายครอบครัวของศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ที่นำพ่อแม่ผู้ปกครองลูกหลานเข้าค่ายครอบครัวร่วมกัน มีการทำกิจกรรมเปิดใจพ่อแม่ลูก ให้พูดคุยกันถึงเรื่องต่างๆ ที่ไม่เคยพูดกันมาก่อน ทำให้ทราบถึงความในใจของแต่ละฝ่าย กิจกรรมนี้ก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีมากขึ้น ปัญหาในครอบครัวก็ลดลง รวมทั้งการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านด้วย

นางอริชฐาน เรียนเก่ง หรือป้าส่วย ซึ่งเป็นแกนนำสตรีที่มีบทบาทและประสบการณ์ในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก เยาวชน สตรี และครอบครัวในชุมชนต้าม่อน มาเป็นเวลานานถึง 16 ปี ที่ผ่านมาป้าส่วยเคยมีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. ประธานศูนย์ให้คำปรึกษาสุขภาพผู้หญิงโดยชุมชน ปัจจุบันป้าส่วยยังคงมีบทบาทในชุมชนหลายตำแหน่ง ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านต้า ประธาน อสม. ตำบลบ้านต้า ประธานศูนย์พัฒนาครอบครัวโดยชุมชน ประธานคณะกรรมการพัฒนาบทบาทสตรีระดับตำบล (ประธาน

กลุ่มแม่บ้าน) คณะกรรมการยุติความรุนแรงในครอบครัว ทีมสหวิชาชีพ ตำบลบ้านด้า รวมทั้งสมาชิกเครือข่ายแม่หญิงพะเยา การมีบทบาทในชุมชนเกิดขึ้นมาจากการได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ซึ่งได้พบเห็นการทำงานในชุมชนที่ผ่านมา ทำด้วยจิตอาสา การให้กำลังใจ และมีความต้องการช่วยเหลือคนในชุมชน โดยไม่ได้หวังผลตอบแทนใดๆ อีกทั้งคนในชุมชนที่มีความเป็นเครือญาติเดียวกัน ได้สร้างให้เกิดการยอมรับมากขึ้น ทั้งจากเด็กเยาวชนและผู้ใหญ่ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

ความคิดเห็นในด้านการควบคุมสุราในชุมชน บ้าสูยกกล่าวว่า ที่ผ่านมามีการทำกิจกรรมและการรณรงค์ในชุมชน เช่น การทำกิจกรรมของวัดตำม่อนที่ให้ชาวบ้านถือศีล 5 ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของท่านพระครู ทำให้คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ ค่อยๆ ลดการดื่มสุราและเลิกเหล้าเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมดังกล่าวจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของนักดื่มหน้าใหม่ที่เป็นเยาวชน ควรจะมีการออกกฎระเบียบของหมู่บ้านที่เข้มงวดมากขึ้นร่วมกับฝ่ายปกครอง เช่น การห้ามดื่มสุราในที่สาธารณะ ซึ่งมาตรการเหล่านี้จะต้องนำเข้าสู่ที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการควบคุมสุราด้วยกัน

กล่าวโดยสรุป การทำกิจกรรมควบคุมสุราของกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในชุมชนตำม่อน มีลักษณะเป็นการทำโครงการและกิจกรรมที่มีการบูรณาการแผนงานและความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในตำบลและนอกตำบล บางกิจกรรมมีลักษณะเป็นการทำตามประเพณีวัฒนธรรม

ท้องถิ่น เช่น การถือศีล 5 ช่วงเข้าพรรษา วันพระ และวันสำคัญทางพุทธศาสนา ผนวกกับการมีกฎระเบียบของชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้านที่เข้มงวดในเรื่องของบตลงโทษ ส่งผลทำให้การดื่มสุราของคนในชุมชนค่อยๆ ลดลง

ศาสนากับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ในชุมชนตำบ่อนมีทั้งวัดของศาสนาพุทธและคริสต์จักร ซึ่งมีบทบาทในการทำกิจกรรมตามประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา ดังต่อไปนี้

1. วัดตำบ่อน

วัดตำบ่อนถือเป็นวัดที่มีการจัดกิจกรรมด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนากับคนทุกวัยในชุมชนตำบ่อนและตำบลบ้านต้า เมื่อท่านพระครูสุวัฒน์สังฆโสภณได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดตำบ่อน ในปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ท่านเป็นพระนักพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป โดยท่านได้ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่หลักธรรม การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนมาทำบุญรักษาศีลเป็นประจำทุกวันพระ โดยมีกิจกรรมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม เช่น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดตำบ่อน การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมทำบุญ ปฏิบัติธรรม รักษาศีล ฟังเทศน์ธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น รวมทั้งการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนา เช่น ประเพณีสลากภัต ประเพณีแห่ไม้ก้ำสะหรี ประเพณียี่เป็ง ประเพณีตานต้อด (การทำทานช่วยผู้ขาด

แคลน) ประเพณีแห่พระอุปัชฌ์ เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนกิจกรรมด้านการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การตีกลองสะบัดไชย ซึ่งท่านพระครูได้ส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม และเกิดเป็นกลุ่มเยาวชนกลองสะบัดไชยบ้านตำบ่อนที่สามารถเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีกลองสะบัดไชย โดยการแสดงในงานประเพณีต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งงานภายนอกชุมชน ทำให้เยาวชนตำบ่อนได้สืบสานงานประเพณีรุ่นต่อรุ่น

นอกจากกิจกรรมตามประเพณีตามหลักพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่นแล้ว วัดตำบ่อนยังได้ดำเนินงานตามโครงการต่างๆ อีกหลายโครงการตามนโยบายของมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา และคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา เช่น โครงการลานธรรมลานวิถีไทย ศาสนสถานวัดตำบ่อน ศูนย์ส่งเสริมศีลธรรมของครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โครงการบ้านสวยเมืองสุข โครงการสานรักสามวัย สานใจใกล้ธรรม โครงการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในมิติวัฒนธรรม กิจกรรมคนติดดิน ใจดีธรรม สร้างบ้านดินฉลองพระชันษา 100 ปี สมเด็จพระญาณสังวร กิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา กิจกรรมงดเหล้าในงานศพ โครงการสัมมนาแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดพะเยา โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และครอบครัวรักษาศีล 5 ที่มีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการมากกว่าร้อยละ 80 เป็นต้น

พระครูสุวัฒน์สังฆโสภณ กล่าวว่า วัดถือเป็นศูนย์กลางในการทำ

กิจกรรมของคนในชุมชน โดยจะเน้นทั้งสามช่วงวัย คือ เด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ที่เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การทำบุญตามโอกาสทุกวันพระ วันศีล มีการออกเสียงตามสายเพื่อให้คนละจากภาระหน้าที่มาเข้าวัด การสมาทานศีล โดยน้อมนำศีล 5 เข้ามาสู่ครอบครัว การปฏิบัติธรรมทุกวันเสาร์ต้นเดือน เพื่อให้คนในครอบครัวมาปฏิบัติธรรมร่วมกัน โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย รวมทั้งนิมนต์พระนักเทศน์มาให้สาระความรู้แก่คนในชุมชน

นอกจากนี้ วัดด้าม่อนยังเป็นสมาชิกของเครือข่ายเพื่อนคุณธรรม โดยมีพระครูสมุห์เอกรัฐ อภิรักษ์ เป็นประธานเครือข่ายเพื่อนคุณธรรม จากแนวคิดของพระครูสมุห์เอกรัฐ อภิรักษ์ ที่เห็นว่า การแก้ปัญหาของสังคมในกลุ่มของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเรื่องยาเสพติด เพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การทะเลาะวิวาท ความฟุ้งเฟ้อทะเลาะเถียงกัน รวมไปถึงปัญหาสังคมอื่นๆ จำเป็นที่ต้องสร้างกระแสนิยม "รักดี" ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ไม่เพียงแต่จัดค่ายอบรมเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะมีกระบวนการที่สามารถรวมกลุ่ม ติดตาม สร้างสรรค์ พัฒนาไปสู่เวทีของคน "กล้าทำดี" จนเกิดเป็นพลังในการพัฒนาสังคมประเทศชาติสืบไป จึงได้รวมกลุ่มคนอาสาในหลากหลายวัย หลากหลายอาชีพ หลากหลายศาสนา ที่มีใจอาสาที่จะร่วมกันรังสรรค์สังคมให้งดงามด้วยความดี ในนามของเครือข่ายเพื่อนฯ คุณธรรม

เครือข่ายเพื่อนฯ คุณธรรม จัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมร่วมกับองค์กรหน่วยงานต่างๆ เช่น ค่ายกล้า นำค่ายกล้าคุณธรรม ค่ายกล้าอาสา

และกิจกรรมอื่นๆ ตลอดทั้งปี สนับสนุนและประสานงานให้ชมรมต้นกล้าฯ กลุ่มต้นกล้า ในสถานศึกษาเครือข่ายทั่วประเทศ ได้กิจกรรมในกรอบภารกิจ 9 กล้า โดยเฉพาะกล้าทำดีทั้ง 4 ด้าน ตลอดจนถึงการประสานงานหน่วยงาน องค์กร ร่วมและมีการสรุปผลการดำเนินงาน มอบรางวัลเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ปัจจุบันมีชมรมต้นกล้าฯ กลุ่มต้นกล้า กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศไทยประมาณ 40 แห่ง มีการดำเนินงานทำกิจกรรมทำความดีในมิติต่างๆ ตามศักยภาพตลอดปี (กล้าแผ่นดิน, ออนไลน์)

ในส่วนของวัดด้าม่อน ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านคุณธรรม เป็นสถานที่จัดกิจกรรมภายใต้โครงการกล้าแผ่นดินด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ค่ายกล้าน้ำ ค่ายกล้าคุณธรรม ค่ายกล้าอาสา สร้างบ้านดิน โดยมีเยาวชนที่เป็นผู้เข้าร่วมมาจากจังหวัดต่างๆ รวมทั้งเยาวชนในตำบลบ้านด้า ซึ่งพระครูสุวัฒนสังฆโสภณร่วมเป็นพระวิทยากรกับพระสงฆ์ในเครือข่ายเพื่อนๆ คุณธรรม

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมของวัดด้าม่อนร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ทำให้คนในชุมชนลดการดื่มสุรา การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวลดลง คนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น โรงกลั่นสุราพื้นบ้านก็มีจำนวนลดลง จากเดิมที่ในอดีตมักจะได้ยินเสียงทะเลาะเบาะแว้งของสามีภรรยาตามค้ำคืนเป็นประจำ แต่อาจจะเพิ่มในกลุ่มเยาวชนที่เป็นนักดื่มหน้าใหม่ อาจจะมีเพียงบางกลุ่มที่พ่อแม่ออกไปทำงานต่างถิ่นทิ้งให้ลูกอยู่กับตายาย ปัจจัยที่หนุนเสริมให้เกิดนักดื่มหน้าใหม่อีกประการคือ ทางจังหวัดมีการจัดงานต่างๆ บ่อยครั้งในรอบปี เช่น งานแฟร์ งาน

จำหน่ายสินค้าราคาถูก งานกินปลา งานลั่นจี่ ที่มีการแสดง การเล่นดนตรีของดาราวัยรุ่น ทำให้เด็กและเยาวชนอยากจะไปเที่ยว ถึงแม้ว่าตำบลบ้านต้าจะอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 10 กิโลเมตร แต่วัยรุ่นที่ชอบเที่ยวก็สามารถที่จะเดินทางไปได้ง่ายมากโดยรถจักรยานยนต์ จึงเป็นการเสี่ยงที่เด็กและเยาวชนจะชักชวนกันออกไปเที่ยวงาน มั่วสุมดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เมื่อมีเงินมาก็จะเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ รวมทั้งอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้

พระครูสุวัฒน์สังฆโสภณได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการควบคุมสุราในชุมชนว่า การทำงานเรื่องงดเหล้าในชุมชนได้ทำกันมานานต่อเนื่องมาถึงตอนนี้ เพราะมีนโยบายภาครัฐมาสนับสนุนฝ่ายศาสนา ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นนโยบายงดเหล้าในงานศพ ดังนั้น การที่ภาครัฐออกกฎหมายมาหนุนเสริมอีกทางหนึ่ง ทำให้ผู้นำและคนในชุมชนมีความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งทางวัดด้าม่อนได้มีการทำกิจกรรมด้านศาสนาตามประเพณี การทำบุญ การรักษาศีล 5 ในวันพระ ผนวกกับกิจกรรมสร้างพื้นที่ให้เด็กเยาวชนเป็นประจำทุกปี เช่น ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ค่ายเยาวชนรักดี ที่จัดในช่วงเข้าพรรษาของทุกปี ต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 5 โดยมีเยาวชนรุ่นพี่มาช่วยเป็นพี่เลี้ยงและจัดกิจกรรมสันตนาการ เพื่อปลูกฝังความรู้ด้านพุทธศาสนาให้เด็กเยาวชน

กล่าวได้ว่า ในการดำเนินงานกิจกรรมด้านการควบคุมสุราในชุมชนที่ผ่านมา เริ่มจากการรณรงค์งดเหล้าในงานศพ นำมาสู่การงดเหล้าเข้าพรรษาและกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย ปัจจุบันวัดด้าม่อนได้เข้าร่วมใน

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งครัวเรือนบ้านตำม่อนได้เข้าร่วมโครงการนี้ครบ 100% ทั้งนี้ ในการดำเนินงาน วัดตำม่อนได้บูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านต้า ศูนย์พัฒนาครอบครัวในตำบล โรงเรียนวัดตำม่อน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาร่วมกิจกรรม เช่น กลุ่มกล้าแผ่นดิน มหาวิทยาลัยพะเยา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีพะเยา วิทยาลัยเทคนิคพะเยา โรงเรียนพากหวานวิทยาคม โรงเรียนจุนวิทยาคม วิทยาลัยเทคโนโลยีแปซิฟิก จังหวัดทหารบกพะเยา เป็นต้น ทำให้วัดตำม่อนเป็นสถานที่ต้นแบบของศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การทำเกษตรพอเพียง ปลูกผักสวนครัว การเข้าวัดปฏิบัติธรรมของคนสามวัยทุกวันเสาร์ต้นเดือน ค่ายละอ่อนกล้าดี จิตอาสาเยี่ยมผู้สูงอายุในชุมชน การदानต่อ (การทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนหรือผู้ตกทุกข์ได้ยาก)

2. คริสตจักรไมตรีสุข บ้านตำม่อน

คริสตจักรไมตรีสุข ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 6 มี นายปิยะเชษฐ์ วรรณศรี เป็นครูสอนศาสนา การทำกิจกรรมของคริสตจักรไมตรีสุขจะทำที่โบสถ์ในวันอาทิตย์ มีการร้องเพลงร่วมกัน การฟังคำสอนจากครูสอนศาสนาในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชน และมีส่วนร่วมกับหน่วยงานในชุมชน เช่น งานวันพ่อ งานวันแม่ งานวันคริสต์มาส การสอนดนตรีสากลให้แก่เยาวชน โดยกิจกรรมวันคริสต์มาสจะเป็นกิจกรรมเด่นของคริสตจักร ทุกปีจะมีการแสดงของเด็ก

เยาวชน การมอบของขวัญ และการประกวดร้องเพลง ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนที่เป็นทั้งคริสเตียนและชาวพุทธ

นอกจากนี้ คริสเตียนในชุมชนด้าม่อนได้ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมชุมชนในเรื่องต่างๆ ทั้งการประชุมในหมู่บ้าน งานแต่งงาน งานศพ การช่วยเหลืองานต่างๆ ในชุมชน โดยการไปร่วมงานนั้น คริสเตียนจะไม่ได้ดื่มสุราน้ำเมาตามคำสอนของศาสนาคริสต์ อย่างไรก็ตาม ยังมีคริสเตียนบางคนที่ยังดื่มสุรา เช่นดื่มหลังเลิกจากงานในไร่ นา ที่ชาวบ้านเรียกว่า "แก้อาว" และการดื่มเพื่อเข้าสังคม โดยการดื่มนั้นไม่ได้ดื่มในปริมาณที่มากจนเกินไป นอกจากนี้ ถ้าครอบครัวคริสเตียนใดจัดงาน เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ ก็จะไม่มีการจัดสุราหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาต้อนรับแขก

จากการสัมภาษณ์ นายปิยะเชษฐ วรรณศรี ครูสอนศาสนาคริสต์จักรไมตรีสุข กล่าวว่า ในพระคัมภีร์ไบเบิลจะไม่มีข้อห้ามเกี่ยวกับการดื่มสุราโดยตรง แต่จะกล่าวว่า สิ่งของที่กินเข้าไปไม่สำคัญเท่ากับสิ่งที่ออกมา เช่น ถ้าดื่มสุรา การแสดงออกคือเมาและแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา พระเยซูกล่าวว่า คริสเตียนต้องระมัดระวังในการดำเนินชีวิต ร่างกายคือที่อยู่อาศัยของจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นเราต้องพิจารณาว่าสิ่งที่เราจะนำเขาร่างกายนั้นมีความบริสุทธิ์หรือไม่ หรือว่าเป็นสิ่งทำลายจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ของเรา

นายปิยะเชษฐ วรรณศรี กล่าวถึงแนวทางในการควบคุมสุราในชุมชนว่า ปัจจุบันกฎหมายที่ห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้

เยาวชนที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ยังไม่ได้ครอบคลุมร้านค้าขนาดเล็กในชุมชน ยังเห็นว่ามีกำหนดยานเครื่องตีมแอลกอฮอล์ให้กับเยาวชนที่มาซื้อ รวมทั้งเรื่องเป็นเวลา ดังนั้น ในการป้องกันเรื่องของการตีมสุรา ครอบครัวจะต้องมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูกหลาน พ่อแม่จะต้องปลูกฝังและดำเนินชีวิตให้เป็นแบบอย่างที่ดี เมื่อคริสเตียนมาเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์ จะมีการสอนให้ตระหนักถึงโทษภัยของการตีมสุรา ซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครอง และให้นำคำสอนนี้ไปประพฤติให้เป็นแบบอย่าง และนำไปสั่งสอนบุตรหลานต่อไป ดังนั้นครอบครัวจึงเป็นจุดที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึกให้บุตรหลานไม่ให้หลงเสพติดตีมสุรา ของมีนเมา การบอกกล่าวถึงโทษพิษภัยของสุรา และทำตัวให้เป็นตัวอย่างแก่เด็กเยาวชน สิ่งเหล่านี้เป็นคำสอนของพระเจ้าที่สอนไว้ในพระคัมภีร์ ที่ยกตัวอย่างผู้นำครอบครัวที่ล้มเหลวจะนำครอบครัวสู่ความล่มจม ความหายนะ แต่ถ้าผู้นำครอบครัวที่ดีจะนำครอบครัวไปสู่ความสุข ความเจริญในที่สุด

ผู้หญิงกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

1. บทบาทของเครือข่ายแม่หญิงพะเยา

ความสำเร็จในงานงดเหล้าชุมชนบ้านตำม่อน ส่วนหนึ่งมาจากสมาชิกเครือข่ายแม่หญิงพะเยาได้มีส่วนร่วมในงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นกำลังสำคัญของงาน โครงการวิจัย "สุรา นารีกับการจัดการตนเองของชุมชนพะเยา" เข้ามาศึกษาเรียนรู้แบบการมีส่วนร่วม โดยการจัดเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเรื่องราวชีวิต (life story) ของผู้หญิงนักตีมที่

กล่าวออกมาเผยตัว การแสดงตัวตนผ่านการเล่า (narrative of the self) และโต้ตอบ (negotiation) ประเด็นที่ผู้วิจัยและคณะเครือข่ายแม่หญิงพะเยานำเสนอ สิ่งที่คณะศึกษาวิจัยรู้สึกตื่นเต้น เพราะอยู่เหนือความคาดหมายที่วางไว้ ก็คือ ภายหลังจากเวทีสนทนา ระยะเวลาเดือนครึ่ง ทางคณะมีการลงไปเยี่ยมเยือนและบันทึกเรื่องราวของผู้หญิงนักดื่มที่บ้าน ทางคณะพบว่า คุณป้าคนหนึ่งได้ตัดสินใจเลิกเหล้าแล้ว เรื่องเล่าที่ได้จึงเป็นประสบการณ์การต่อสู้กับตัวเองในการเลิกเหล้าแบบหักดิบ การเยี่ยมเยือนจึงกลายมาเป็นการให้กำลังใจ การเสนอให้ความช่วยเหลือ และการยกย่องในฐานะที่สามารถเอาชนะใจตัวเอง ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้เคยเข้ารับการอบรมงดเหล้าจากหน่วยงานราชการมาแล้วแต่ไม่สำเร็จ

ในปี พ.ศ. 2557 เครือข่ายผู้หญิงพะเยาได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรื่องผลกระทบจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในจังหวัดพะเยา ระหว่างกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนจาก 9 อำเภอ มีข้อสรุปตรงกันว่าความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นที่จังหวัดพะเยาล้วนแล้วมาจากสาเหตุการดื่มสุราเป็นหลัก และคนทั่วไปเข้าใจว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว สังคมส่วนรวมไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจึงถูกละเลยไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสังคม ชุมชน ดังนั้นทางเครือข่ายผู้หญิงพะเยาจึงให้ความสนใจแก้ไขปัญหาที่สาเหตุ นั่นคือปัญหาการดื่มสุราที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง ต่อครอบครัวและชุมชน

ทางเครือข่ายแม่หญิงพะเยาไม่ได้เน้นการทำกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม แต่ทำโดยการให้กำลังใจเพื่อผู้หญิงงดเหล้าได้ เพราะเครือข่ายฯ

คิดว่าการเอาคนติดสุรามาบำบัดหรือมาอบรมไม่ได้ผลอย่างแท้จริง แต่ต้องเป็นการให้กำลังใจ ในกรณีของพีพิมพ์ (นามสมมติ) คนบ้านด้ามนอนทางเครือข่ายฯ ได้ชักชวนกันไปเยี่ยมบ้าน การเข้าไปพูดคุยอย่างต่อเนื่องและให้กำลังใจ ส่งผลให้พีพิมพ์ที่จะเลิกเหล้าเกิดความตระหนัก และค่อยๆ ลดสุราลง ซึ่งทำให้ครอบครัวของพีพิมพ์มีความภูมิใจ ให้กำลังใจกันและกัน โดยลูกสาวที่ทำงานกรุงเทพฯ บอกว่า ถ้าแม่งดเหล้าได้จะให้ทองหนักหนึ่งบาท ซึ่งผ่านมาประมาณหนึ่งเดือนพีพิมพ์สามารถลดสุราได้ ทำให้สุขภาพดีขึ้น และหน้าตาแจ่มใส ในปีนี้ (พ.ศ. 2558) อาจจะมาเข้าโครงการงดเหล้าเข้าพรรษา

2. เรื่องเล่าของสาวนักดื่ม

เรื่องเล่าของผู้หญิงที่ผ่านประสบการณ์ดื่มสุราของเธอ เป็นกระบวนการโต้ตอบ/ต่อรอง การสร้างตราประทับความเป็นแม่หญิงฮ้าย แม่หญิงขี้เหล้า (ติดสุราจนอมแงม) ประสบการณ์การลดเลิกเหล้ามาจากกระบวนการเรียนรู้การฝ่าวิกฤติต่างๆ ในชีวิตด้วยตัวของตัวเอง

กรณีที่ 1

พีพร (นามสมมติ) อายุ 46 ปี

พีพรเป็น อสม. ในด้านการดื่มสุรา พีพรเคยดื่มตั้งแต่อายุ 20 กว่าปี จะดื่มตามเพื่อนช่วงเทศกาลปีใหม่เมือง (งานสงกรานต์) "เฮาก็กิน กินแก้วสองแก้ว ก็หยุดนอน ไปกันได้แล้ว ถ้าจะกินก็กินที่บ้าน บได้ไปที่อื่น" ส่วนรสชาติจากการดื่มสุรา ดื่มแล้วมันไม่อร่อย ผู้หญิงส่วนใหญ่นิยมดื่ม

เปียร์ ส่วนเหล่าเถื่อนหรือสุราพื้นบ้านนั้น ถูกเพื่อนยุให้ลองแต่ไม่ชอบ "กินแล้วบ่ถูกปาก มันไหม้ปากไหม้คอ"

ปัจจุบันพีพรเลิกดื่มอย่างเด็ดขาดมา 10 กว่าปี เนื่องจากตอนเทศกาลสงกรานต์ตี๋มเหล้ากับญาติที่บ้าน แต่ละบ้านจะทำสุราขาว (สาโท) ซึ่งมีรสหวาน ตี๋มง่าย โดยเอาสาโทมาผสมกับน้ำมะพร้าวอ่อนซึ่งมีกลิ่นหอม รสหวาน จึงตี๋มเข้าไปมาก ตื่นเช้ามารู้สึกผะอืดผะอม เกิดอาการเวียนศีรษะ ลูกไม่ขึ้น "เพราะเฮากินที่บ้านกับญาติจึงกินเยอะ เมากันที่บ้านกับญาติพี่น้อง"

นอกจากผลกระทบต่อตัวเองแล้ว ยังถูกสามีต่อว่าอย่างรุนแรง เพราะไม่ทำหน้าที่ของแม่บ้าน "ของกินก็บ่ยะ ที่หน้าทีหลังอย่าไปกิน กินอย่างอื่บต้องกิน เสียการเสีงาน กับข้าวหยังก็บ่ยะ วันหน้าจะสอนลูกสอนเด้าได้จะได้"

ช่วงปี พ.ศ. 2537-38 พีพรประสบกับวิกฤติในชีวิต จากการที่ทั้งพ่อและแม่ป่วยเป็นมะเร็งพร้อมกัน ภาระในการดูแลพ่อแม่และครอบครัวตกอยู่ที่พีพรคนเดียว จนเกิดอาการเครียดหนักถึงคิดจะฆ่าตัวตาย "เคยคิดว่าจะฆ่าตัวตายทั้งหมด ทั้งพ่อทั้งแม่ ตอนนั้นมันตันแล้ว เฮาคนเดียวมันบ่ไหว มันกดตันขนาดหนัก เหมือนเฮาแบกอะไรไว้คนเดียว ไปทางไหนเป็นก็ช่วยเหลือบ่ได้ มันทุกข์ถึงขั้นเอาปลายข้าวมาต้มให้ลูกกิน ลูกคนเล็กก็บอกพีว่า พีกินเตอะมันเป็นรำ พีก็บอกว่ากินบ่ได้มันเป็นกาก มันก็เลยฮ้องให้ เฮาก็เอ็นดู (สงสาร) ก็เลยฮ้องให้ตาม คนป่วยกินนอน แพนก็หา (เงิน) บ่ทัน ตัดสินใจว่าจะเอาให้ตายทั้งหมด"

ที่ผ่านวิกฤติมาได้เพราะบังเอิญคนชรามาพบพี่พรนั่งร้องไห้อยู่คนเดียว "เป็นกวีว่าเป็นอันหยั่งมาฮ้องให้ ปัญหามันมีเฮาจะมาช่วยแก้" หลังจากปลอบใจ คนชราพาพี่พรไปกู้เงินกองทุนสงเคราะห์ คนชราที่ช่วยพี่พรพ้นวิกฤติในชีวิตนั้นชื่อพ่อน้อย ปัจจุบันถึงแก่กรรมไปแล้ว

ผลกระทบจากความเครียดทำให้พี่พรป่วย ต้องไปรักษาทางจิตเวช ผลข้างเคียงจากการทานยาที่หมอให้มันไปกดประสาท ต้องนั่งพูดอยู่คนเดียว จึงตัดสินใจเข้าวัดปฏิบัติธรรมจนอาการดีขึ้น เสมือนไปหาหมอ หมอให้ยาทางกาย และไปวัดพระให้ยาทางจิต

จากการเลิกดื่มและผ่านพ้นวิกฤติในชีวิต ทำให้พี่พรหันมาถือศีล 5 ใช้ศีล 5 คุมตัวเอง ซึ่งก็ได้ผล ผลก็คือครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปเยอะ มีความสุข

พี่พรไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ สาเหตุมาจากเมื่อ 3 ปีที่แล้วไปกินเนื้อสัตว์ใหญ่เกิดอาการท้องแน่น ต้องไปนอนรักษาอาการที่โรงพยาบาล 3 คืน การที่พี่พรเป็นแม่ครัวทำอาหารเลี้ยงสมาชิกในบ้านทำให้สมาชิกในบ้านไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ตาม ส่วนสัตว์เล็กจะกินที่ตายแล้ว (จะไม่ฆ่าเอง) ผลจากการไม่ฆ่าสัตว์ก็กระทบกับอาหารการกินในครอบครัว จากที่เป็นคนที่เก็บหาหน่อไม้ แห้วไข่มดแดงแก่ง ก็เลยต้องหยุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันพระ ถ้าอยากทานเนื้อสัตว์ก็ต้องไปซื้อหาที่ตลาดแทน วันพระพี่พรจะสวมชุดขาวทำบุญที่วัด ความที่พี่พรเป็นแม่ขาว ก็มีชาวบ้านพูดแซวมาว่า "ถ้าเชื่อแม่ขาวก็ได้กินหยั่ง"

กรณีที่ 2

ป้าศรีซี้เหล่าหลวง อายุ 50 ปี

ป้าศรีเริ่มดื่มเหล้าตั้งแต่อายุ 30 ปี หลังมีลูกสาวคนแรก วัตถุประสงค์การดื่มตอนนั้น กินเพื่อความสนุก เมื่อไปช่วยงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เสรีงานแล้วก็มากินกัน ต่อมาก็กลายมาตั้งวงกินกันเป็นก๊วนสุรา มีพ่อเดิมเสรีจากงานตอนเย็นมาเป็นเพื่อนร่วมวง

ประเภทสุราตอนกินใหม่ๆ เริ่มดื่มเหล้าขาวก่อน กินกับเพื่อนฝูง ซึ่งมีอยู่เยอะ ต่อมาป้าศรีสามารถดื่มเหล้าได้ทุกประเภท ซึ่งในงานก็มีทั้งเหล้าเถื่อน สุราสีแดง ถ้าเป็นประจำวันก็จะกินช่วงเวลาเย็น เพื่อนๆ ร่วมก๊วนจะมาหาที่บ้าน

ในหมู่บ้าน สมญานาม "ศรีซี้เหล่า" ไม่ได้มาง่ายๆ เพราะจะไปที่ไหนป้าศรีก็ดื่มอยู่เป็นประจำ ขาดไม่ได้ ตัวอย่างงานสังสรรค์ปีใหม่เมือง (สงกรานต์) จะดื่มเหล้าตลอดงาน กินแล้วชอบสนุกชอบร้องเพลง ป้าศรีบอกว่ามีการดื่มเหล้าในหมู่บ้านกันเยอะ โดยเฉพาะพวกผู้ชาย กินกันในบ้านในซุ้ม เพราะความมีอารมณ์สุนทรีย์ของป้าศรี ถ้าป้าศรีเดินผ่านซุ้มสุราก็จะมีคนชวน "ยายมานี่ ยายมากินด้วยกัน" หรือ "แม่เต๋ามากินในซุ้ม"

ขณะผู้วิจัยทำไฟกักรูปในหมู่บ้าน ผู้ประสานงานเครือข่ายแม่ญิงพะเยาประจำหมู่บ้านได้เชิญป้าศรีมาร่วมวงสนทนา และขอร้องให้ป้าศรีเล่าประสบการณ์การดื่มสุราตลอดระยะเวลา 20 ปี ป้าศรียอมรับว่าก่อนมาร่วมวงสนทนาได้แวะ "กัງสุรา" จะได้มีความกล้า ป้าศรีมีใบหน้า

บวมฉุและพูดเหมือนคนสิ้นเชิง พูดจาวนไปวนมา ท้ายสุดผู้วิจัยถามป้าศรีว่าสนใจจะเลิกเหล้าเข้าพรรษาที่จะถึงนี้หรือไม่ ป้าศรีตอบว่า ตอนนี้ยังไม่เลิกดื่มเหล้าจึงไม่งดเหล้าเข้าพรรษา

ต่อมาอีกเดือนครึ่ง ผู้วิจัยตั้งใจจะมาสนทนาเชิงลึกกับป้าศรีที่บ้าน ปรากฏว่าป้าศรีได้ตัดสินใจเลิกดื่มเหล้าเสียแล้ว ประเด็นการสนทนากับป้าศรีจึงต้องปรับเปลี่ยน ป้าศรีบอกต่อมาว่า คำถามของผู้วิจัยที่ว่า "ถ้าเลิกเหล้าไม่ได้ อย่างน้อยก็งดเหล้าเข้าพรรษาจะได้ไหม" ขณะที่ผู้วิจัยถามนั้นป้าศรีไม่กล้ารับปาก ที่ไม่รับปากเพราะกลัวบาป ถ้าหากรับปากแล้วทำไม่ได้จะเป็นบาป ก็เลยกลับมาคิดที่บ้าน และตัดสินใจเลิกด้วยตัวเองโดยไม่บอกใคร

ป้าศรีได้เล่าอาการและผลของการเลิกเหล้าแบบหักดิบของตนเองว่า "ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา รู้สึกไม่อยากกิน (สุรา) แต่ถ้าไม่ได้กินมันจะมีอาการระส่ำระส้อ มีอาการเมาหัว กินบ้างแต่ไม่กินเยอะ ร่างกายต้องปรับตัว กินพองอาการมันก็หาย ป้าศรีเองก็เป็นความดันโลหิตสูง เมื่อมาเลิกแบบหักดิบ คือหยุดเลย แอลกอฮอล์ยังตกค้างในเลือด จึงเกิดอาการเมาหัว ก็เลยต้องเติมนิดหน่อย"

ภายหลังป้าศรีเลิกเหล้า ผลตามมาก็คือ ป้าศรียุบเลิกกวนสุราที่บ้าน ตอนที่กินกันหนักถึงเก็บขวดขายได้ เดียวนี้มีแต่ขวดน้ำปลา ตอนนี้ไม่ได้ไปซื้อเหล้า ใครมาหาก็บอกบ้านนี้ไม่เก็บเหล้าไว้แล้ว หรือลุงที่เคยเอาเหล้ามาเลี้ยงก็ไม่เอามาเพราะ "ป้าบ่กิน มันบ่มีมาคลูกคลีกับเรา ตั้งแต่เวที่วันนั้น เขาบ่คบกับเฮาแล้ว" สำหรับกับครอบครัวป้าศรีเอง ลูก

ก็ว่าดี ใครเห็นก็ว่าดี ร่างกายอ้วนท้วนสมบูรณ์ขึ้น หน้าตาใสบวมเหมือนวันนั้น "ไปอู้ฮือลูกฮือผัวฟัง ผัวบอกดีใจแต่วะที่เฮายังสุธา คนรอบวงฟังเราพูดถือว่าได้กำลังใจ ชาวบ้านเป็นก็ว่าดี ไปอู้กับไผ่เป็นก็ว่าดี" เลิกเหล้าแล้วป้าศรีน้ำหนักเพิ่มเป็น 60 กิโลกรัม อีกประการหนึ่ง ประหยัดรายจ่ายในครอบครัว เมื่อก่อนกินเบียร์วันละ 6-7 ขวด หรือไม่มีวงเหล้าจะกินอย่างน้อยเบียร์วันละขวด โดยสรุปป้าศรีจ่ายค่าเหล้าค่าเบียร์ประมาณ 2,000 บาทต่อเดือน รวมทั้งค่ากับแก้ม

ตอนนี้ป้าศรีพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา แน่ใจว่าเลิกได้จึงเข้าร่วมกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา ก็เลิกมาได้เดือนกว่า (หลังเดือนเมษายน 2558) มาคิดว่ถ้าหวนกลับมากิน (เหล้า) อีกอาจเป็นผีบ้ามากกว่าเก่า เคยเห็นคนเลิกแล้วกลับมากินอีกกลายเป็นอาการทางประสาท สติไม่ดี ไม่รู้เรื่องรู้ราว "อย่างอ้ายดม เลิกดื่มเหล้าแล้วกลับมากินอีก หนักกว่าเก่า กลายเป็นคนสติไม่เต็ม"

การรับการอบรม เคยไปอบรมกับพ่อหลวงแล้ว แต่เลิกไม่สำเร็จ "ไปประชุมกับทางราชการ มักจะบอกว่าเหล้าไม่ดีอย่างโน้นอย่างนี้ คนดื่มเหล้าก็ยังกินอยู่ ไปอบรมก็เหมือนไปให้เขาว่าเขาว่า ไปฟังหมอปุคก็เหมือนไปฟังหมอสอน หมดกำลังใจ" การรณรงค์งดเหล้าจึงไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรในที่สุด

บทเรียนของการเลิกเหล้า ป้าศรีสรุปว่า "การจะเลิกเหล้านี้ บได้ อยู่ที่คำสั่งของหมอ บได้อยู่ที่คำสั่งของไผ่ แต่มันอยู่ที่ตัวเฮา"

กรณีที่ 3

ป้าเตือน (นามสมมุติ) อดีตสาวร้ายว่ง อายุ 57 ปี

ป้าเตือนเริ่มดื่มสุราเมื่อตอนอายุประมาณ 16-17 ปี แต่ก่อนดื่มสุรากับเพื่อนในงานแต่งงานเพื่อน ตอนอายุ 16-17 ปี ป้าเตือนเคยเป็นสาวร้ายว่งกับวงดนตรี เล่นอยู่ตามงานวัด งานหมู่บ้าน ชื่อวงดนตรีจำปาทอง แสดงร้ายว่งแบบมาตรฐาน อาชีพสาวร้ายว่งจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุรา ไม่มั่วสุม แม้ว่าจะมีคนหรือเจ้าภาพมาชวนดื่มหรือเอาเหล้ามาเลี้ยง หัวหน้าที่จะดื่มเหล้าแทน การออกไปนอกสถานที่ สาวร้ายว่งมักจะเป็นญาติกันกับหัวหน้าที่ ว่ง จึงฝากกันดูแล ป้าเตือนแต่งงานเมื่ออายุ 19 ปี แต่งงานได้ 3 ปีครึ่งสามีก็เสียชีวิตด้วยสาเหตุหัวใจล้มเหลว

ความเศร้าโศกเสียใจบวกกับความเครียดทำให้ป้าเตือนหาทางออกด้วยการดื่มเหล้ากับเพื่อน ดื่มหนักถึงขั้นอาเจียน ความเครียดนั้นมาจากปัญหาภายในครอบครัว ตอนนั้นพ่อไม่ถูกกันกับลูกเขย บังคับให้ป้าเตือนต้องเลือกไปอยู่ระหว่างพ่อกับสามี ถ้าไปอยู่กับสามีก็ตัดพ่อตัดลูกกัน "ตามใจ จะไปอยู่ที่ไหนก็ไป ตัดพ่อตัดลูกกัน แต่แม่ไม่ยอมตัด พ่อดีแม่ก็มาอยู่กับป้า แต่พ่อไม่ให้แม่อยู่ด้วย ต้องรื้อบ้านมาปลูกบ้านใหม่" ช่วงนั้นป้าเตือนแก้เครียดด้วยการดื่มเหล้าแบบสุดๆ ในงานแต่งงาน ดื่มชนิดดวลกันมึงแก้วกูแก้ว เมฆาจนขาดสติ ขนาดมีคนหามมาส่งบ้านยังไม่รู้เรื่องเลย ไม่มีใครช่วย น้องสาวก็มีครอบครัว มีภาระต้องดูแล ลูกก็ยังเล็กอยู่ อายุประมาณ 2 ขวบ

ตอนลูกมีอายุพอเข้าโรงเรียนอนุบาล ป้าเตือนก็พูดกับแม่ว่า

"ฝากหลานเนื้อ จะไปแล้ว" ความหมายของคำว่า "จะไปแล้ว" ของป่าเดือน ก็คือไปเป็นสาวล่องใต้ "ไปหาเงิน" ได้ตัดสินใจแล้วจะไปพร้อมกับเพื่อนที่เป็นญาติกัน ป่าเดือนคิดว่า "เราไปเพื่อลูก"

การไปเป็นสาวล่องใต้ของป่าเดือนเป็นที่รับรู้ของชาวบ้าน เพราะช่วงนั้นมีสาวจากหมู่บ้านไปล่องใต้กันเยอะ ในช่วงประมาณปี 2532-38 ส่วนป่าเดือนไปทำงานปี 2535 การล่องใต้ของสาวในหมู่บ้านช่วงนั้นทำให้บรรยากาศภายในหมู่บ้านเงียบเหงาไปถนัด มีการเรียกขานกันในช่วงนั้นว่า "สาวล่องกรุง หนุ่มล่องกอง" หมายถึงหมู่บ้านไม่มีสาวให้มาแอวหรือมาจีบ บรรดาหนุ่มๆ จึงเดินดีดซึ่งร้องเพลงไปตามถนน หาบ้านที่ยังมีสาวเหลืออยู่

ป่าเดือนไปทำงานหาเงินที่จังหวัดระนองเป็นครั้งแรกในชีวิต ไปอยู่ได้ 3 คืนไม่ได้ทำงาน เอาแต่ร้องไห้อย่างเดียว เพราะทำใจไม่ได้ เจ้าของบ้าน (ช่อง) เป็นว่า "ถ้าทำใจไม่ได้ก็ไม่ต้องทำ" พอมาคืนที่ 3 ก็มาโดนตำรวจจับ พอตีเพื่อนรู้ว่าโดนจับ เพื่อนก็โทรเข้าไปหาตา ซึ่งทำงานประมงบนเรือซึ่งกำลังขึ้นฝั่ง ให้มาช่วย ตาก็มาประกันออกมาด้วยเงิน 4,000 บาท ทั้งๆ ที่ไม่รู้จักกันมาก่อน ตาถามว่า "ทำไมถึงมาเป็นผู้หญิงแบบนี้ ทำไมไม่อยู่บ้าน" ป่าเดือนก็เลยพูดให้ตาฟังถึงสภาพครอบครัวที่ต้องดูแลรับผิดชอบตามความเป็นจริง ตาก็บอกว่าถ้าอย่างนั้นจะรับเลี้ยงดูเอง

ป่าเดือนบอกว่าการตัดสินใจไปทำงานหาเงินที่ระนองถือว่าประสบวิกฤตในชีวิตที่หนักสุดๆ ถ้าหากสามีไม่เสียชีวิตก็ไม่ออกไปทำงาน

อย่างนั้น สำหรับป่าเดือน ช่วงเวลานั้นก็เหมือนคนตกลงไปในเหวไปแล้ว และโชคดีมีคนแบบตาไปฉุดขึ้นมา

จากนั้นป่าเดือนก็กลับมาอยู่บ้าน ส่วนต่ายยังทำประมงต่อและส่งเงินมาเลี้ยงดูป่าเดือน ปัจจุบันต่ายกลับมาอยู่กินกับป่าเดือนที่หมู่บ้าน และกำลังป่วยเป็นอัมพฤกษ์ พักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน

ส่วนความคิดที่ว่า สวาล่องได้กลับมาอยู่บ้านแล้วมาตีเมียเล่า สำหรับความเห็นของป่าเดือน สวาล่องได้ส่วนใหญ่จะไม่ตีเมีย เพราะการไปหาเงินเป็นการไปเพื่อลูกเพื่อครอบครัว ไม่ใช่การเอาเหล้ามาดับทุกข์ที่เกิดจากการเป็นแม่หญิงบ่ดี "เราเป็นแม่หญิงแบบนั้น เป็นจะตราหน้า เป็นแม่หญิงบ่ดี การหันเข้าหาเหล้า เอาเหล้ามาดับ (ทุกข์) มันเป็นไปได้ เราต้องตั้งใจทำใจว่าเราอยู่เพื่อลูก"

สาวที่ไปทำงานส่วนใหญ่กลับมาอยู่บ้าน ไม่มีใครเขา (ชาวบ้านทั่วไป) สนใจ คิดว่าเขาคงอยู่ แต่เราไม่สนใจ มันเป็นเรื่องครอบครัวของเรา ใครจะว่าอย่างไรมันเป็นเรื่องของเขา อาจเพราะว่าช่วงนั้นคนไปกันเยอะ มันขึ้นอยู่ที่ว่าล่องกรุงมาแล้วมีพฤติกรรมอย่างไรมากกว่า จะให้สังคมยอมรับหรือญาติยอมรับ การเป็นสวาล่องกรุงจะคิดอย่างไรก็ได้ ไม่ได้อยู่ที่ประวัติ หากอยู่ที่การทำตัวมากกว่า "คือไปเป็นสวาล่องกรุงมาแล้ว เขาอยู่บ้านเขาก็ทำตัวปกติ เช่นเดียวกับเขาเคยอยู่บ้าน บ่ต้องไปตีเมียที่ไหน มีการมีงานก็ไปช่วยเป็นเป็นปกติ บ่ต้องแต่งตัวไฮโซ ถึงเวลาไปเข้าวัดเขาบ่ต้องแต่งตัวไปอวดไม้ เขาต้องฮู้ตัวเขา ผู้ชายมาจีบก็ทำตัวธรรมดา จะเป็นนัยแบบสาวกรุงเทพเขาบ่เอา"

"ฮายู่ทางโน้นก็ต้องใช้ชีวิตแบบทางโน้น เสากลับมาอยู่บ้านก็ต้องใช้ชีวิตเหมือนกับเฮมาอยู่บ้าน เสาจะเอาชีวิตทางโน้นมาใช้ทางนี้ได้ อีก็อย่างเสาก็ต้องนึกถึงหน้าตาญาติเฮา นึกถึงครอบครัว"

ป่าเดือนไม่ดื่มเหล้า เพราะรักลูกยิ่งกว่าชีวิต ลูกชายป่าเดือนรับรู้เรื่องราวทุกอย่างจากปากของแม่เอง ปัจจุบันลูกชายป่าเดือนแต่งงานมีลูก มีอาชีพมั่นคง ไม่ดื่มเหล้า ลูกเคยพูดกับแม่ว่า "แม่บ่ต้องดื่มเหล้าเหมือนแม่หญิงทางไหล่ดอย (ทางวังเหนือ จังหวัดลำปาง) เคยเห็นแม่หญิงติดเหล้า เสาจะปลสนใจลูก เสาไปของเสาเรื่อยๆ ปลสนใจครอบครัว แม่แต่แฟนเสาจะปลสนใจถ้าเป็นแม่หญิงแบบนี้"

กรณีที่ 4

อ้อย(ยาย)ดื่มยาตองเหล้า เคยเป็นคนดื่มเหล้า อายุ 83 ปี

ถ้าเปรียบเทียบกับคนวัยเดียวกัน อ้อยเป็นคนที่มีสุขภาพกายและใจดีที่สุดคนหนึ่ง ความจำอ้อยยังดี พูดจาฉะฉาน จัดว่าเป็นคนทันสมัย ทำให้การสนทนากับอ้อยได้อรรรถรส และเป็นผู้รู้เรื่องราวในชุมชน การตอบโต้การให้ความหมายเกี่ยวกับสุราของอ้อย มาจากประสบการณ์จริง ในฐานะที่อ้อยเคยดื่มเหล้าชายและเคยถูกสรรพสามิตจับพร้อมกับยึดของกลาง และความเป็นคนเกิดในถิ่นนี้ การตอบโต้ของอ้อยจึงมุ่งไปเพื่อที่จะปกป้องผู้หญิงดื่มสุราหรือสาวล่องใต้ที่ผ่านความเจ็บปวดตรวดร้าวทางจิตใจมาแล้ว และอ้อยก็รู้ดีถึงสายตาของคนภายนอกมองไปที่สาวเหล้านี้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสายตาของข้าราชการ นักวิชาการ และนักการเมือง

อัยมีพี่น้อง 5 คน เป็นชาย 1 คน ความที่มีลูกชายคนเดียว เมื่อถึงเวลาทำนาพอจึงฝึกให้ลูกสาวไถนา สมัยนั้นใช้ควายไถนา ตอนอัยอายุ 13-14 ปี พ่อต้มเหล้าเถื่อนขาย เมื่อมีคนมาซื้อเหล้าอัยต้องชิมเหล้าก่อนขาย ต่อมาพ่อทำไม้ไหวก็ยกให้อัยซึ่งเป็นลูกทำต่อ ก็ไปต้มเหล้าในป่า ตอนนั้นอายุ 25-26 ปี ก็ประมาณ 50 ปีที่แล้ว สาเหตุที่เลิกต้มเหล้าขาย เพราะถูกจับไปโรงพัก 2 ครั้ง ถูกจับพร้อมกับอัมลุน้อย และยึดอุปกรณ์ต้มเหล้า ประกอบด้วย หม้อต้ม หม้อปอง หม้อขาง

การต้มเหล้า อัยต้มเหล้าตั้งแต่ตอนยังสาว จะกินเฉพาะงานขึ้นบ้านใหม่ ไม่ใช่ไปกินแบบเมาเม่วนไม่ทำงาน พวกสาวบ้านต้าจะต้มเหล้าต้มหรือสุราหมักน้ำข้าว (สาโท) หรือข้าวแช่ (ข้าวหมาก) เมื่อตอนสูงอายุก็มาดื่มยาตองสมุนไพรที่มาเร่ขาย หรือหลานสาวส่งยามาจากเกาหลี จำพวกโสม ที่อัยต้มเป็นยาแก้ปวดตามเนื้อตามตัว แต่ก่อนกินยาธรรมดาที่ทางการแพทย์ให้ กินแล้วรู้สึกขี้เกียจไม่อยากทำอะไร แต่พอดื่มยาตองโสมปรากฏว่ารู้สึกเบาตัว ไม่ขี้เกียจ ยกแข้งยกขาได้ ถ้าต้มเหล้าเพียวๆ จะรู้สึกได้กลิ่นเป็นกลิ่นเหม็น บางคนมานั่งใกล้ยังเหม็นเลย การต้มก็ต้มวันละ 2 เป็ก (ก่อนอาหารเช้าและก่อนนอน) ถ้าไม่ได้ต้มจะเกิดอาการปวดตามแข้งขา กระตุก เอ็น ต้องใช้หม้อมานวด เหล้ายาตองจึงเป็นเหมือนหมอนวดตัวจริง ส่วนเหล้าที่ซื้อมาจากตลาดซึ่งเป็นโรงกลั่นในหมู่บ้าน ในสายตาของอัยที่ผ่านประสบการณ์มานานบอกว่า ตลาดเป็นเหล้าคุณภาพดี เคยเปลี่ยนเหล้า ปรากฏว่าบางเจ้าก็มีรสเปรี้ยว บางเจ้าก็มีรสจาง สีขุ่นๆ ซึ่งไม่ดี

กรณีที่ 5

พี่บุษคนขายเหล้าในร้าน อายุ 45 ปี

คนทั่วไปมองแม่ค้าคือคนขายสินค้าเพื่อให้ได้กำไร มีรายได้เพียงพอโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการค้าขายนั้น แต่ในความเป็นจริง ความเป็นแม่ค้ายังทับซ้อนกับความเป็นแม่ของลูก ความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ยังรักษาระบบเครือญาติ การขายเหล้าของแม่ค้ายังถูกกำกับด้วยสำนึกของความเป็นแม่ สำนึกความเป็นชุมชน ทำให้แม่ค้ารู้สึกถึงผลกระทบต่อความเป็นแม่ถ้าขายเหล้าให้กับเยาวชนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับลูกตนเอง สำนึกความเป็นแม่ของแม่ค้าจึงควบคุมกำกับการขายเหล้าแก่ลูกค้า จึงเป็นเทคนิควิธีการของอำนาจการปกครองในสังคมสมัยใหม่ นอกเหนือจากกฎระเบียบข้อบังคับของรัฐที่เกี่ยวกับการขายเหล้า

พี่บุษมีลูก 2 คน คนแรกเป็นชาย อายุ 16 ปี เรียนอยู่ ม.4 ส่วนคนที่สองเป็นหญิง อายุ 10 ปี เรียนอยู่ ป.4 พี่บุษตั้งร้านขายของชำในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2542 ปกติจะปิดร้านเวลา 1 ทุ่ม เพราะเวลาตี 3 ครึ่งต้องตื่นไปตลาดในเมืองซื้ออาหารสดมาขาย นอกจากของชำต่างๆ แล้วที่ร้านจะขายเหล้าสี ได้แก่ หงส์และแสงโสม ส่วนเบียร์ไม่ขายเบียร์สิงห์ เพราะราคาแพง ไม่มีคนซื้อ มีแต่เบียร์ลิโอบกับเบียร์ช้างและสุรากลั่นชุมชนหัตถดา

สำหรับพี่บุษซึ่งเป็นเจ้าของร้าน ไม่ดื่มเหล้า และร้านค้าในหมู่บ้านจะขายเหล้าทุกร้าน โดยมีรถสายส่งจากเอเยนต์เหล้าในเมือง มีการแบ่ง

โซนกันคุมพื้นที่ พื้นที่ไคร้พื้นที่มัน อย่างโซนนี้เป็นของลุงศักดิ์ก็ไม่มี การข้ามเขตกัน ส่วนสุราพื้นบ้านหรือเหล้ากลั่นชุมชนก็สั่งมาขายตามความต้องการของลูกค้า จะขายเฉพาะสุราติดแสดมบี่

จากประสบการณ์ในการขายเหล้าในชุมชนพบว่า ความนิยมเหล้ากลั่นชุมชนเป็นความนิยมของคนส่วนน้อย ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่มีอายุ ดังจะเห็นได้จากเหล้ากลั่นชุมชน 1 ลัง (24 ขวด) ใช้เวลา 3 เดือน ถึงจะขายหมด จากการถามลูกค้า ส่วนใหญ่ซื้อไปประกอบเครื่องเช่นไหว แก๊บนที่มาซื้อกินจริงไม่ค่อยมี มีแค่ 2 คนเท่านั้นที่รู้ เพราะคนซื้อเขาบอกเองลูกค้ามักนิยมซื้อเบียร์มากกว่า จะขายดีเฉพาะหน้าเทศกาล ส่วนงานอื่นๆ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เขานิยมไปซื้อเครื่องดื่มที่ร้านใหญ่ในเมือง (ห่างจากตัวเมืองประมาณ 14 กม.) เพราะซื้อเป็นจำนวนมากได้ส่วนลด ส่วนลูกค้าที่เป็นหญิงจะมีอยู่ 2 คนที่ซื้อเบียร์ไปกินเอง ถ้าซื้อเหล้าอย่างเหล้าสีก็มักจะนำไปเลี้ยงแขกที่บ้าน ส่วนเยาวชนจะไม่ขายให้

ส่วนสถานะพิบุษ นอกจากเป็นคนขายเหล้าแล้ว "ความเป็นแม่" ที่มีลูกกำลังเข้าสู่วัยรุ่น เกิดความตระหนกและเป็นห่วงถ้าจะขายเหล้าแก่วัยรุ่นที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับลูกชาย เธอจึงจะไม่ขายให้ รวมทั้งบุหรี่ปิบุษแม้ว่าจะมีกฎหมายห้ามหรือไม่ก็ตาม "ถ้าเป็นละอ่อนเขาจะบ่ขายฮื้อทั้งนี้เขาต้องฮื้อข้อมูลของครอบครัวในหมู่บ้านก่อนเขาถึงขาย ถ้าคนที่อื่นมาซื้อเขาฮื้อเลยว่าหาซื้อที่อื่นบ่ได้ถึงมาซื้อพี เขาถึงบ่ขาย" พิบุษเคยคิดเหมือนกัน ถ้าเยาวชนรุ่นลูกมาซื้อเหล้าแล้วตัดสินใจขายก็กลัวจะเป็นบาปตามติดมา หากเยาวชนคนนั้นดื่มเหล้าที่ซื้อจากร้านเราแล้วขับรถเกิด

อุบัติเหตุ "ลูกเราก็ขับรถไปเรียนหนังสือในเมือง ก็กลัวจะเกิดกับลูกเรา เหมือนกัน" คนเมามาซื้อก็ไม่ขาย กลัวเป็นไปตรกรถ เคยบอกว่า "พอแล้ว มั่ง ป่ต้องซื้อ ป่ต้องกิน ก็บอกเหมือนกัน"

กล่าวโดยสรุป การควบคุมสุราในชุมชนบ้านด้าม่อนยึดโยงอยู่กับการรวมศูนย์อำนาจรัฐและสถาบันทางศาสนา ที่ถูกกำกับด้วยชุดความรู้ทางการแพทย์ที่ว่าด้วยปัญหาสุรา และถูกกำกับด้วยหลักศีลธรรม การแก้ไขปัญหามุ่งไปยังการลดลงของจำนวนนักดื่มเพื่อให้พะเยา "ไม่เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ" การจัดการกับโรงกลั่นสุราชุมชนที่เชื่อว่าเป็นสาเหตุให้ปริมาณสุราในตลาดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น และเพิ่มจำนวนนักดื่มหน้าใหม่ตามมา

ทั้งนี้ ปฏิบัติการควบคุมสุรามุ่งไปที่กลไกของระบบราชการ ตั้งแต่จังหวัดจนถึงหมู่บ้าน อำนาจการปกครองตนเองของหญิงนักดื่ม เป็นปฏิบัติการต่อรองของปัจเจก ทั้งเป็นอิสระและร่วมมือกับอำนาจจากส่วนกลาง การสร้างองค์ความรู้ผ่านเรื่องเล่า ผ่านประสบการณ์เกี่ยวกับสุราในชีวิตของเธอ ในอนาคตการรวมตัวของปัจเจกที่กระตือรือร้นจะกลายเป็นชุมชนการเรียนรู้ที่สำคัญ และขยายผลไปสู่พื้นที่ใกล้เคียง

เงื่อนไข/ปัจจัยที่มีผลต่อ การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน

ปัจจัยเชิงบวก

1) บทบาทของวัดและพระสงฆ์เป็นแกนนำทำกิจกรรมในชุมชน ต้าม่อน เป็นพื้นที่ที่มีการทำกิจกรรมด้านพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น เครือข่ายฯ เพื่อนคุณธรรม ค่ายกล้านำ โครงการหมู่บ้านศีล 5 โดยมี ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านศีล 5 ถึงร้อยละ 80

2) แกนนำในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล อสม. ที่ทำเป็นตัวอย่างในเรื่องของการไม่ดื่มสุราในงานต่างๆ

3) แกนนำของเครือข่ายแม่หญิงพะเยาในพื้นที่ที่มีมาตรการในการทำงานเชิงรุก โดยการลงเยี่ยมบ้าน การดูแลผู้หญิงที่ติดสุราในลักษณะของการพูดให้กำลังใจ เพื่อลด ละ เลิกเหล้า

4) กฎเกณฑ์และสำนึกตามความเชื่อของผู้ประกอบการโรงกลั่น สุราชุมชน เช่น ไม่ดื่มเหล้าในวันพระ วันขึ้น 8 ค่ำ

5) กฎเกณฑ์และสำนึกของผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน โดยไม่ขายเหล้าให้เด็กเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ปิดตามเวลา ไม่ขายให้คนเมา

6) การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต จากการทำนาที่มีการลงแขกช่วยเหลือกัน เปลี่ยนไปสู่การทำนาแบบจ้างเหมา ทำให้การเลี้ยงสุราในช่วงเย็นลดลง

7) การมีผู้นำทางจิตวิญญาณ ทั้งพระสงฆ์ในศาสนาพุทธ และครูสอนศาสนาในศาสนาคริสต์ ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ

8) มีการทำกิจกรรมการรณรงค์และการแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น มาตรการงานศพปลอดเหล้า/งดเหล้างานศพ

9) มีการปฏิบัติตามมาตรการและข้อกำหนด โดยเฉพาะการห้ามจำหน่ายสุราแก่ผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปี การห้ามจำหน่ายสุราในเวลาที่ห้ามตามกฎหมาย การห้ามดื่มสุราในวัดสถานศึกษาและสถานที่ราชการอย่างเด็ดขาด

10) มีการทำบันทึกความร่วมมือไว้เป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เทศบาล กับภาคประชาชน รวมถึงได้มีการนำปฏิบัติอย่างจริงจังในระดับชุมชน

ปัจจัยเชิงลบ

1) การโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ผ่านสื่อ ทิว วิทยุ รวมทั้งมีป้ายโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขนาดใหญ่ติดตามร้านค้าในชุมชน

2) การรณรงค์งดเหล้าในพื้นที่ ได้ผลพอสมควร แต่ยังคงมีการดื่มแอลกอฮอล์ในประเพณีเทศกาลต่างๆ โดยเฉพาะช่วงที่มีการเลี้ยงเลือกตั้งท้องถิ่น และท้องที่

3) ชุมชนอยู่ใกล้ตัวจังหวัด เข้าถึงสุราได้ง่าย ควบคุมในพื้นที่ชุมชนได้ แต่ควบคุมคนซึ่งเดินทางไปมาไม่ได้ เวลาว่างนั่งในบ้านเจ้าของบ้านจะขับรถไปซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นโหลจากร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ในตัวเมือง

4) การเข้าถึงสุราได้ง่าย เนื่องจากมีรถสายส่งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากเอเยนต์ใหญ่ในจังหวัดเข้ามาบริการส่งถึงร้านค้าในชุมชน

5) มีโรงกลั่นสุราที่บ้านในชุมชน 2 โรง

6) มาตรการทางกฎหมายไม่เข้มงวด ไม่สามารถควบคุมการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ ยังมีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้กับเยาวชน และขายเกินเวลาที่กฎหมายควบคุมไว้

สรุป

จากการทำวิจัยฯ ทำให้เครือข่ายฯ ได้เรียนรู้ว่า การควบคุมสุราในชุมชนควรจะเป็นการผสมผสานกันระหว่าง การให้กำลังใจคนที่จะเลิกเหล้ารายบุคคล การใช้มาตรการทางสังคมในชุมชน ผนวกกับการใช้มาตรการทางกฎหมายของทางภาครัฐ จะทำให้การทำงานควบคุมสุราในชุมชนได้ผลดี

การเข้าถึงสุราในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ดังนั้นวิธีการควบคุมสุราในชุมชนจึงควรสนับสนุนให้มีการเรียนรู้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน สุราทำให้คนขาดสติ ที่กระทำความรุนแรงต่อคนในครอบครัว จากครอบครัวได้ส่งผลกระทบต่อสังคม ถ้าชุมชนมองเห็นปัญหาที่เกิดจากการดื่มสุราก็จะลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง การแก้ปัญหาสุราที่เกิดจากคนในชุมชนที่เห็นร่วมกันเป็นการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1) การจัดการควบคุมสุรา ควรคำนึงถึงบริบทชุมชนท้องถิ่น สภาพเศรษฐกิจสังคม ความเชื่อของท้องถิ่น เช่นสุราในสังคมประเพณี สังคมทุนนิยมที่เน้นการบริโภค ไม่เช่นนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบอาจไปทำลายระบบจารีตวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชน รวมถึงทำลายระบบของชุมชนที่มีการควบคุมแก้ไขปัญหาสุราที่มีอยู่เดิม เมื่อเข้าใจถึงบริบทของแต่ละสังคม ก็สามารถแยกแยะประเภท/ชนิดของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ว่า ชนิดไหนที่ไม่จำเป็นต้องควบคุม ชนิดไหนที่ต้องควบคุมอย่างเข้มข้น ทั้งนี้จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานความต้องการของชุมชนนั้นๆ

2) ในนโยบายควบคุมสุรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสุรากลั่นชุมชน ใช้กระบวนการดึงเขาเข้ามาร่วม (inclusion) แทนการกีดกันเขาออกไป (exclusion) หรือบีบบังคับจนเขาทนไม่ได้ต้องหันกลับมาต่อสู้ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แทบทุกประเทศ ที่เคยมีกฎหมายห้ามการผลิตหรือขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (prohibition policy) กฎหมายเหล่านี้ถูกยกเลิกเกือบทั้งหมด และถูกแทนที่ด้วยกฎหมายและนโยบายที่ควบคุมการผลิตและการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

แทนการห้าม เป็นการเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย มากกว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน และให้ความสำคัญกับสิทธิผู้บริโภคมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นการดื่มในปริมาณเล็กน้อย (ทักษพล ธรรมรังสี และคณะ (แปล), 2555: 3)

นอกจากนั้น ควรมีการศึกษาต่อเนื่องถึงบทบาทของสุรากลั่นชุมชนกับการแก้ไขปัญหาความยากจน นอกเหนือจากการศึกษาถึงผลกระทบจากสุรากลั่นชุมชนเช่นที่ผ่านมา ตามข้อเสนอของศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวคือ ยุทธศาสตร์ค้ำสิทธิความสามารถในการทำมาหากินของชุมชน ควรสำรวจว่าเดิมชุมชนมีสิทธิในการทำมาหากินอะไรบ้างที่รัฐไปริบมาให้คนส่วนน้อยผูกขาด เช่น การต้มเหล้า ในต่างประเทศเขาปล่อยให้ชุมชนทำจนมี local brands ที่หลากหลายแข่งขันกัน มีผู้คำนวณว่าถ้ารัฐคืนการผลิตสุราไปให้ชุมชนจะเป็นการคืนรายได้ไปให้ชุมชนประมาณปีละ 80,000 ล้านบาท รัฐควรดูแลคุณภาพและการเก็บภาษีอากร “ถ้ารัฐคืนสิทธิในการทำมาหากินให้ชาวบ้าน ชาวบ้านจะไม่จน”(ประเวศ วะสี, 2544: 11)

3) ส่งเสริมการกระจายอำนาจการจัดการตนเองสู่ชุมชน ไม่ใช่แค่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐเท่านั้น การจัดการตนเองของชุมชนโดยตัวมันเองเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว (organic democracy) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (choice) ไม่ใช่แค่การเลือกตั้ง (election) อย่างที่คนทั่วไปเข้าใจ อำนาจนี้รวมไปถึงการรื้อถอนวาทกรรมทางการแพทย์ของรัฐว่าด้วยการงดเหล้า เป็นการสร้างชุดความรู้

ของคนตี้มเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงนักตี้ม การจัดการตนเองเป็น กระบวนการปลุกสำนึกผู้คนที่เรียนรู้ที่เป็นจริง ต้องมีคนอื่นเข้ามารับฟัง เรื่องราวของตนเองให้เกิดความใกล้ชิด ซึ่งมีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างตนเองกับผู้อื่น นำไปสู่ความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจในการเผชิญกับ วิกฤติความยากลำบากในชีวิต ความมั่นใจที่จะเปิดเผยความในใจที่กดทับ ไว้ไม่บอกให้ใครรู้มาก่อน

ขณะเดียวกัน การกระจายอำนาจในการควบคุมสุราอาจจะตก อยู่ในหลุมพรางของการกระจายภารกิจ ซึ่งไม่ใช่เป็นการกระจายอำนาจ อย่างแท้จริง แต่เป็นการผลักภาระไปให้ชุมชนทำหรือให้ผู้หญิงรับผิดชอบ ในมุมมองมิติหญิงชาย อำนาจในการควบคุมสุรานั้นต้องรวมไปถึง ปรับเปลี่ยนบทบาทของชายในฐานะผู้มีส่วนให้เกิดปัญหา ปรับความเชื่อ/ ค่านิยมลูกผู้ชายต้องตี้มสุรา (masculinity)

4) ทำเครือข่ายงดเหล้าแนวใหม่ เป็นการสร้างชุมชนซ้อนกับ ชุมชนเดิม เป็นเครือข่ายการจัดการตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ ระหว่างผู้หญิงที่ตี้มสุราหรือเคยตี้ม เป็นการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจซึ่งกัน และกัน และได้สร้างความสัมพันธ์ใหม่ การได้รับความช่วยเหลือจาก ครอบครัวและชุมชนหลังจากได้ละทิ้งความสัมพันธ์แบบก๊วนสุรา การ แลกเปลี่ยนความรู้ในการดูแลตนเอง เช่น สมุนไพรถอนพิษสุรา บำรุง ร่างกาย หรือยาช่วยตัดสุรา เป็นต้น ก้าวข้ามวิถีคิดแบบแยกกลุ่มที่ทำให้ คนตี้มเป็นพวกผิดปกติ (denormalization) หรือกลายเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ จะป่วย (rick and sick) ทั้งนี้ควรส่งเสริมบทบาทของเครือข่ายแม่หญิง

พะเยาเป็นตัวเชื่อม สร้างความเข้าใจสภาพปัญหาในฐานะหัวอกผู้หญิงเดียวกัน การเล่าเรื่องได้ทบทวนชีวิต (life history) ได้โต้ตอบ ได้สะท้อนกลับ ปรับให้เหมาะกับสถานะ โดยการให้ความทรงจำที่ประกอบขึ้นด้วยความเจ็บปวด เหตุการณ์รุนแรงที่มีผลต่อชีวิต มีความต่อเนื่องทางเวลา เพราะฉะนั้น เราอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนประเภทนี้เป็นสถานที่ที่มีการรื้อฟื้นประวัติของตนเอง หรือพื้นที่ที่สมาชิกฟื้นประวัติที่เป็นความทรงจำเดิมขึ้นมา พื้นที่ใกล้ชิดแบบนี้เป็นความสัมพันธ์เกิดขึ้นภายในชุมชนผ่านการเยี่ยมชม นี่คือเครือข่ายงดเหล้าแนวใหม่

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนิษฐา ไทยกล้าและคณะ. (2557). **เผ่ากระวังสถานการณ์การผลิต
จำหน่าย และการดื่มสุราพื้นที่จังหวัดพะเยา** สถาบันวิจัย
วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทักษพล ธรรมรังสี และคณะ (แปล). (2555). **สุราไม่ใช่สินค้าธรรมดา
กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

ทานาเบ ชิเกฮารุ. (2551). **ชุมชนกับการปกครองชีวญาณ:กลุ่มผู้ติดเชื้อ
เอชไอวีในภาคเหนือของไทย** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร.

ประเวศ วะสี. (2544). **ยุทธศาสตร์การแก้ความยากจนอย่างบูรณาการ
ในเหล้าพื้นบ้านกรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง**

ศิริรุ่ง ศรีสิทธิพิศาลภพ. (2557). "เหล้า: บทบาทและความสัมพันธ์ของ
ชุมชนปกากะญอท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย"
ใน **วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**
ปีที่10 ฉบับที่ 2.

สัมภาษณ์

เจริญศรี ไชยขัติย์. ประธานเครือข่ายแม่หญิงพะเยา. วันที่ 2 กรกฎาคม 2558.

พระครูสุวัฒน์สังฆโสภณ. เจ้าอาวาสวัดต้า่ม่อน ตำบลบ้านต้า อำเภอมือง จังหวัดพะเยา. วันที่ 18 มิถุนายน 2558.

ปิยะเชษฐ์ วรรณศรี. ครูสอนศาสนาคริสต์จักรไมตรีสุข บ้านต้า่ม่อน ตำบลบ้านต้า อำเภอมือง จังหวัดพะเยา. วันที่ 18 มิถุนายน 2558.

อธิษฐาน เรียงแก่ง. สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านต้าอำเภอมือง จังหวัดพะเยา. วันที่ 18 มิถุนายน 2558.

ข้อมูลออนไลน์

กล้าแผ่นดิน. <http://www.meetham1.com/index.php?lay=show&ac=article&id=539237909>